

Фото Дмитра Ніконова

Перемога Петра Порошенка

Дмитро ПАВЛИЧКО

Повсюдна перемога в Україні і за кордонами, де живуть громадяни України, Петра Порошенка в першому турі на президентських виборах 25 травня означає, що план Путіна розколотися український народ на ворогуючі табори євромайданівців і прихильників промосковської політики агента Кремля Януковича провалився. Перемога Порошенка — це перемога національно-визвольних енергій багатьох поколінь українства, перемога Небесної Сотні Майдану. Це демонстрація духовної єдності народу, який остаточно й назавжди вибрав європейський напрям свого національного і державницького розвитку. Перемога Порошенка — це запорука перемоги українських Збройних сил над надісланими Путіним диверсантами та терористами, що після окупації Криму намагаються захопити й поневолити східні, козацькі й шахтарські області України.

Чи здатний Петро Порошенко, Президент України, витримати тягар своїх перших невідкладних, різних, але одночасних завдань? Це значить: знешкодити, покарати, вигнати катів України з Луганщини й Донеччини, організувати вибори нового парламенту, забезпечити безвізовий режим для громадян України на кордонах з Європейським Союзом. Петро Порошенко здатний навіть на більше, але задля цього не тільки народ, що проголосував за нього, а й усі Порошенкові опоненти на виборах, всі проукраїнські партії та громадські організації, всі творчі та наукові сили України,

весь людність України повинні змобілізуватися і стати поруч з ним до виконання його пріоритетних рішень.

Тепер, нарешті, всі амбіції вождів придушені: соціал-демократичні, ліберальні й націоналістичні партії — повинні зрозуміти, що народ в особистості Петра Порошенка побачив видатного, загальнонаціонального нашого лідера. Тепер належить підтримати його усіма нашими помислами і діями, всіма силами воюючої за свободу нації. Петрові Порошенкові на підтримку потрібна кожна добра думка про нього, кожна молитва за нього, кожне благородне діло на честь і дальші його перемоги.

Будучи довіреною особою Петра Порошенка, виступаючи на численних мітингах і зборах із закликами підтримати його на президентських виборах, я щоразу згадував і переживав його перший виступ у перший день Майдану, коли він сказав: "Ми — європейський народ, ми повертаємось із Московської неволі до своєї батьківщини Європи, і ніхто нас не зможе зупинити!"

Петро Порошенко — людина напруженої і проникливої думки, що насвітила мотиви й мету Майдану. Він же — діяльна, енергійна особистість, яка не задовольняється гаслами, закликами, а шукає способів реалізації свого ораторського слова. З-поміж партійних вождів Майдану Петро Порошенко виділяється своїм позапартійним статусом. Майже всі його промови на Майдані — це своєрідні звіти про те, що саме він зробив для ознайомлення лідерів Європейського Союзу з духом Майдану, взагалі з національно-визвольною боротьбою укра-

їнців, спрямованою на здобуття своєї незалежної од Москви державності. Ще до того, як стати Президентом України, Петро Порошенко розпочав працювати як будівничий нашого європейського, демократичного буття.

Важливою рисою Петра Порошенка як політика є людинооб'єднуючий магнетизм його шляхетного характеру. Жодного слова для компрометації чи осоромлення своїх опонентів на виборах від Порошенка ніхто не почув. А він же знав, читав, як брехливо й зухвало намагався дехто з його колишніх друзів виставляти його перед виборцями.

Вдача й поведінка Петра Порошенка закликають українських політиків до єдності. Він не міг сказати Віталієві Кличку: "Дякую. Я не потребує ніякої допомоги, сам піднімусь на гору". Не міг сказати, бо не обдарований зарозумілою амбітністю. Не міг сказати, бо розумів, що в боротьбі за європейську довершеність нашої державності потрібна йому допомога.

Об'єднання Петра Порошенка з Віталієм Кличком в одну команду — це унікальний, повчальний у нашій довгій історії ворожеч між князями, гетьманами, націоналістичними вождями і нашими славними дисидентами факт. Значною мірою, завдяки цьому один став Президентом, другий — мером Києва.

Кожен з нас, хто любить свою вітчизну, сьогодні зобов'язаний допомагати Президенту України, а дійсність для цього дає безліч можливостей від матеріальної пожертви для зміцнення нашої армії до офіри власного життя на полі бою з окупантами.

ЩО ТАКЕ РАШИЗМ?

4-5

МОВНИЙ МАНДАТ ПРЕЗИДЕНТОВІ

6-7

ДАЦЮКИ ІЗ ЖИДИЧИНА

8-9

РІК БОРИСА ГРІНЧЕНКА

10

З РОСИ Й ВОДИ, ПАНІ ЗІНАІДО!

14

Це були демократичні, відкриті вибори

На прес-конференції Комітету виборців України в агенції УНІАН 26 травня 2014 р. проаналізували позачергові вибори Президента України. Генеральний директор КВУ Олександр Черненко зазначив: “Головне — громадяни України зробили рішучий крок до зміцнення своєї держави: масово прийшли на вибори, провели їх демократично і цим самим зламали плани ворогів держави, які хотіли б узагалі зірвати вибори.”

Петро АНТОНЕНКО

Це підтвердили 4 тисячі волонтерів КВУ, які працювали 25 травня на виборах по всій країні. Навряд чи бувають ідеальні вибори, незначні порушення зафіксовані й нині. Але, як зазначив О. Черненко, саме зараз можна говорити, що ми нарешті приходимо до справді демократичного, чесного волевиявлення громадян, і нехай це буде добрим початком для наступних виборчих процесів.

Порадувала висока активність громадян. Ще триває встановлення офіційних підсумків голосування. За попередніми даними, явка виборців була нижчою, ніж на деяких виборах, але цьому є пояснення. Вперше вибори відбулися на окупованій частині території Української держави: Крим тимчасово окупований Росією. Україна офіційно визнала це загарбанням частини її території і тут вибори не проводила та й не могла цього робити. Ще один чинник — розгул сепаратизму на Донбасі: значну частину Донецької і Луганської областей зараз не контролює українська влада, вона або під контролем сепаратистів, тобто терористів і заколотників, або тут ситуація змінюється щодня і щогодини, а в окремих гарячих зонах триває антитерористична операція, бойові дії. За цих умов ЦВК спільно з місцевою владою конкретно вирішувала, в яких саме округах Донбасу можна провести голосування, а де його просто заблокують сепаратисти і може дійти до серйозних протистоянь. Це було зважене рішення, адже й там, де вважали, що можна провести голосування, його зірвали заколотники з автоматами в руках. Дійшло до погромів виборчих дільниць, їх свавільного закриття, знищення бюлетенів та іншої виборчої документації, прямих погроз життю членів комісії і виборців.

Загалом у Донецькій області голосування відбулося в 7-ми округах, Луганській

— у 2-х, і це лише чверть округів Донбасу. Але і в цих округах дільниці відкрилися не скрізь, а навіть там, де голосування відбувалося, виборців з'явилося менше половини. Тож сумарно на Донбасі проголосувало близько 5% виборців.

Отже, на загальний відсоток явки виборців по країні вплинули оці мінус 4 мільйони виборців Донбасу і 1,2 мільйона Криму. Але вибори загальнонаціональні, зазначив очільник КВУ, і для їхнього результату не має значення цифра по тих чи інших регіонах. Загалом по державі не діяли трохи більше 5% дільниць. І це компенсували високою явкою по інших областях, зокрема, активно голосували Київ і Одеса, які раніше цим не відзначалися.

Цього разу в багатьох містах на дільницях були довгі черги. Вони хоч і свідчили про високу активність виборців, але викликали резонні нарікання людей. КВУ пояснив черги низкою причин. Головна — в багатьох населених пунктах відбулися й місцеві вибори. Столиця теж два роки без легітимної представницької влади. Тому кияни обирали не лише Президента, а й міського голову, Київраду, районні ради.

Чотири голосування водночас! Взагалі ж, зазначив О. Черненко, надалі, мабуть, не варто суміщати загальнонаціональні вибори й місцеві.

Цього року очікують на позачергові парламентські вибори. Щодо місцевих виборів, пояснив О. Черненко, відповідаючи на запитання, на який же термін обрати киянська міська влада, то чергові мають бути в жовтні 2015 року. Отже, столичну владу обрали на півтора року, а це несправедливо щодо киян, адже мешканці міста не винні, що попередній режим блокував столичні вибори. Не виняток, що парламент ухвалить рішення про позачергові вибори й місцевої влади теж цієї осені. Якщо вимагатимуть інтереси держави, доведеться йти на таке, але це буде дуже складно, зазначив О. Черненко. Тому треба дуже серйозно готуватися, щоб і місцеві вибори провели так само організовано, як ці президентські.

Майдан рішуче окреслив наш європейський вибір. Це підтвердили і президентські вибори, де Україна проголосувала за незалежність, цілісність держави, демократію.

Кандидат	Графік	% голосів виборців, поданих за кандидата	Кількість голосів виборців, поданих за кандидата
Порошенко П. О.		54.50	9 485 596
Тимошенко Ю. В.		12.87	2 241 607
Ляшко О. В.		8.37	1 457 557
Грищенко А. С.		5.46	951 738
Тігішкін С. П.		5.27	917 984
Добкин М. М.		3.05	532 282
Рабинович В. З.		2.27	395 680
Богмолец О. В.		1.91	333 634
Симоненко П. М.		1.52	265 905
Тягишкін О. Я.		1.16	203 257
Ярос Д. А.		0.70	122 165
Грищенко А. В.		0.41	71 471
Коновалов В. І.		0.38	67 631
Бовко Ю. А.		0.20	34 956
Малочук М. Г.		0.13	23 506
Кудьмін Р. Р.		0.10	18 121
Куйбидя В. С.		0.06	11 974
Клименко О. І.		0.05	10 356
Цушко В. П.		0.05	10 134
Саранов В. Г.		0.03	6 064
Шеркяк З. Н.		0.02	4 880

— **Пане Юрію, які враження справили на Вас наші вибори, чи помітили якісь порушення?**

— У ніч перед виборами стався неприємний інцидент — хтось вкинув у приміщення виборчої дільниці “коктейль Молотова”. Пожежу загасили. На цій дільниці був не я, а мої друзі, розповіли, що далі там усе було нормально.

Ми з приятелем Юрієм Гришишиним об'їхали 14 виборчих дільниць у Херсоні та області. Була приємна дружня атмосфера, все відбувалося на високому рівні, люди активно голосували, навіть вистоювали черги. Виборці в Херсоні розмовляють російською мовою, але це нікому не заважало порозумітися. Я поставив одному російськомовному виборцеві провокативне питання: “Чи не хотіли б Ви, щоб Херсонщина стала російською?” Він відповів: “Я сам русский, но москалей нам здесь не надо, мы хотим сами наводить порядок в нашем доме”. Інші люди говорили подібне.

Херсон у жовто-блакитних кольорах, із прапорами.

Екзит-поли проводили незаангажовані люди, ставили позначки навпроти кандидата, якого називала людина, більшість, ми бачили, за Порошенка. Сподобалося, що люди зацікавлені у виборах, вірять, що буде мир і спокій. Вибрали козирну карту в деяких державах: президент, за якого проголосували понад 50%, тепер цілком легітимний. Мені сподобалося, що Порошенко заявив: цілком задоволений роботою Яценюка і немає підстав шукати іншого прем'єра. Сподіваюся, що він не набиратиме всіх “під себе”, як робили раніше, а збере команду тех-

Українці у США — найкращі

Українець за походженням Юрій Дармограй, отаман Українського Вільного Козацтва США, який нині мешкає в місті Баффало, штат Нью-Йорк (США), був спостерігачем на виборах у Херсоні. Він поділився з нашим кореспондентом своїми враженнями та побажаннями.

нократів-фахівців, людей, які не бавляться в політику і при цьому ділять державний бюджет, а працюватимуть для країни. Тоді те, чого очікують люди, прийде ще скоріше, ніж ми думаємо.

— **Владу треба не лише обирати, а й контролювати повсякчас. Як це роблять у США?**

— У США Конституцію створили 250 років тому і згідно з нею живуть досі, є деякі поправки, але загалом вона влаштує. У нас є така посада — контролер. Це людина безпартійна, моральна, яка контролює витрати державних грошей на всіх рівнях. До слова, контролер Баффало вже третій термін — українець Петро Михайлів. Він доповідає людям про можливі порушення. Влада постійно звітує перед людьми. Усі чітко виконують закони. Наприклад, мер Тонаванди, вживши на прийомі алкогольний напій, сів за кермо автомобіля. Його зупинив поліцейський. Мера за цей випадок зняли з посади, призначили перевибори.

— **Українці поведуться у США так само?**
— Американський інститут провів до-

слідження, які групи емігрантів проявили себе найкраще. Це виявилися українці: серед них найменше злочинців, найбільше працюючих людей тощо. Хочу сподіватися, що в Україні нарешті з'явилася така влада, що люди тут житимуть теж найкраще. Для цього треба виховувати нашу молодь патріотичною.

Спілкувалася **Надія КИР'ЯН**

Шоколадна Україна

● ПОГЛЯД
Євген БАРАН

Спочатку про позитив. Отже, вибори Президента відбулися в один тур. Є шанс більш-менш стабілізувати політичну й економічну ситуацію в Україні. Є шанс зупинити війну на Південному Сході. Знаєте, як називають Донецьку і Луганську квазінародні республіки: *Лугандонія і Донбабве*. Суті цей народний сарказм не вирішує, так само, як не захищає українських вояків від смерті.

Тепер про сумніви. Новим керівником держави стає Петро Порошенко, український політик-олігарх чи олігарх-політик, власник кондитерської фірми “Рошен”. Перефразую свої ж слова, які я написав на своїй сторінці у “Фейсбуці”: *“Скільки би не їв шоколаду, а до виходку ідеши з іншим продуктом”*. Не зрозумів мене Богдан Рубчак, подавши такий коментар: *“Чому ціла Україна вважає попередній фах президента непристойним? Президент Картер, блискучий гуманітарій, мав ферми земляних горішків, і ніхто з нього не хихикав”*. Це зауваження я теж спробував пояснити: *“Суть не в непристойності чи непристойності фаху Президента. Суть у недовірі, яку викликає будь-який Президент в Україні. Зламати цей стереотип буде непросто, тут обійняки вже не допоможуть. Тут потрібні особиста відповідальність і зміни”*.

Трохи лірики. 2004 року на російських телеканалах з'явився виконавець із Камеруну, такий собі П'єр Нарцис зі своїм хітом *“Шоколадний зайчик”*. Пам'ятаємо? *“Я шоколадний заяц — Я ласковий мерзавець — Я сладкий на все сто — О — о — о. — Й губ твоих касаясь — Я таю так легко — Я таю так легко...”*

Я не хочу бути Кассандрою, не з моїм то прізвиськом і селянсько-філологічною біографією. Однак ситуація є такою, що Новий Президент зі старим політичним обличчям може потрапити в ту ж пастку, що і *“народний президент”* Ющенко. Кумівщина з'їла майже ідеальний патріотичний заду. Роль Порошенка в цьому поганьбленні результатів Помаранчевої революції до кінця не прояснена. А шоколадний п'єдестал, як і шоколадна маска, є тільки шоколадними, і не більше.

Поки що відбуваються речі несусвітні в своїй прозорій абсурдності. Звернуся до болісного.

Днями зустрів свого студента, хлопчину талановитого, який пише вірші. Вже видав першу поетичну збірку, вчиться на двох спеціальностях — філологія і філософія у двох вищих навчальних закладах. Йому 20. Він отримав повістку в армію. Хлопець закінчує 4 курс і планує йти в магістратуру. Але там є проміжок. Між 1 і 25 липня, коли він перестав бути студентом, і датою зачислення у магістратуру. Це єдина пізня дитина батьків, батькові вже за 70, мамі під 60. Я не кажу, що йому не треба армійського досвіду. Але чи всі крайнощі нашої індивідуальної короткозорості ми називатимемо патріотичним обов'язком? Кому стане легше, якщо цю дитину пішлють на Південний Схід, яка має всі шанси стати нашою Чечнею, *“дякуючи” “братній Росії”*. Хоча добре сказав Віталій Портников: Росії нема, є окупант.

Такі банальні проблеми теж потрібні вирішувати Президентіві. І не колись, а вже. У нього самого четверо дітей, і його хлопчина за кілька літ буде юнаком призовного віку. Так само росте син у мене, тому мене це також болить.

Порошенко не є національним лідером і ніколи ним не був. Його обрання на посаду можна списати на війну. Все можна списати на війну. Народ виявився мудрішим від політиків. Укотре. Але цей Президент, як і всі попередні, теж має шанс стати таким лідером. А Україна — стати Державою, а не Шоколадною Республікою.

Я не хочу в це вірити. Я хочу, аби це нарешті сталося.

Імператор і клоп, або Кінець земної історії

Броніслав ГРИЩУК,
м. Хмельницький

Ти боїшся, Нарцисе, тобі мотрошно, ти нічого не помітиш? Так, глибокошановний, світ вповнений смертю, вона сидить на кожній огорожі, стоїть за кожним деревом, і вам не допоможуть ваші стіни та спальні, й каплиці, й церкви, вона заглядає у вікна, сміється, вона чудово знає кожного з вас, посеред ночі чуєте ви, як вона сміється під вашими вікнами, називаючи вас на ім'я...

Герман Гессе,
“Нарцис і Гольдмунд”

Знову й знову вдивляюся в таке знайоме (і водночас не знайоме!) обличчя державного діяча, керманіча величезної держави... чи то вождя, чи фюрера, чи хана? Чи імператора, чи деміурга, чи бозна-якого там ще всемогутнього правителя? Мабуть, зараз, у цю історичну мить, той деміург-імператор сам собі видається вельми красивим, надто ж, повторюємо, саме тепер, коли володар світу, задерши голову, проводить поглядом летючі ескадрильї в кримських, ісконно руських небесах.

Під морським бризом на його вилицювату щоку збігає скупа чоловіча сльоза (власне, морський вітерець тут ні до чого: з імператором таке трапляється на парадах!). Він же не винуватий у тім, що, як і всі попередні диктатори, просто обожнює військові дії, чи то сухоходні, чи морські та повітряні, як ото нині, коли звична сльоза звично збігає на монголоїдну щоку, і володар обертається саме тією зволоженою ланітою до телекамери, аби трудящі всіх держав і державок виділи, як він красиво плаче правим оком, саме тим, яке у будь-який момент готове подати передній кінцівці сигнал до пострілу (бо ж око ліве завжди звично примружене, також завжди на страже, також готове до “плі!” — чи то з Калашникова, чи з самохідної “катюші”, а чи з ядерного чамайданчика).

Він відчуває на своїх тренованих плечах тягар землі, що зоветься Росією. Усі ті ліси й переліски, долини й пагорби, неприбрані від торішніх та позаторішніх урожаїв ниви, заглушені бур'яном плантації картофеля та сахарної свьокли, отруєні ріки, озера, ручейки, славноє море священний Байкал — ох, не доходяють руки до всього цього, думає він (він, по суті справи, потомственный кочівник, або чабан, або підпасич, а чи пастух). А тут, відіте лі, крім матушки Росії, ще й Крим звалився на плечі. Й Україна материкова чекає не дочекається російського визволителя. І Польща жде, й Угорщина, й Франція, й Бельгія, й уся Прибалтика вилаштувалися в чергу, ніби ото за черпаком баланди... а ви речете про якісь там неприбрані, занедбані плантації; хіба ж імператор має думати про власні латифундії, коли весь світ волає о поміч! Що, візьме й покине оце все, оті напівгогодні Прибалтики та Скандинавії, де, до речі, страждають од постійного недоїдання та не-

допівання імператорові єдинокровні земляки, що їх свого часу угораздило женитися... або ж виїти заміж...

Він проводить поглядом табунці винишувачів, прислухається до любих серцю звуків радянсько-російсько-михалковського гімну й далекосяжно марить Європою (з Україною вже нібито усе ясно, Україна вже буцімто пройдений етап), ось вона, та Європа, зовсім поруч, варто лише по рухом голови прикликати ординарця з чамайданчиком...

Але ні, не кликатиме імператор ніякого ординарця. Треба спершу підготуватися як слід усім відповідним службам, а на це піде не один рік; пожалуй, довше, як ото на Україну пішло, і ось коли ті служби тшательно пророблятимуть усі ці європейські сценарії, він, пожалуй, якщо випаде вільна від державних справ хвилина, займеться історією. Європейською та світовою. Щоби не влипнути в якусь анекдотичну ситуацію, подібно до того, як ото не раз уляпувався в неї його друг, проффесор, знавць поезії (гм... отруїти його для різнообразія чи що?). Бо Італія чи Франція — це тобі не Україна. Хохли й самі не дуже-то шанують власну історію. Як сказав щодо анексії Криму один наш державний діяч: мовляв, ну що ж, пошумлять у Європі та в ООН, найбільше рік чи два пошумлять... а земелька-то наша, російською, залишиться. Уже назавжди!

Хохли, отже, простять йому, імператорові, і Новоросію, і Донецьку, і Луганську республіку. А ось Європа... Ні, доки не вивче, бодай поверхово, житіє усіх їхніх диктаторів, полководців, учених, доти й не слід заїкатися про визволення Європи. А втім...

А втім, усі ті диктатори були вельми безпечні, вельми безвідповідальні суб'єкти! І азіат Полпот, і європейці Салазар, і Муссоліні, і Чаушеску, і десятки інших діячів. Тому й так безславно, так ганебно закінчували своє життя. Візьмімо для прикладу того ж Ніколає Чаушеску. Більш безтурботного правителя важко уявити. Дружина його дозволяла собі щотижня літати в Париж до якогось там знакомитого перукаря. На особистому повітряному лайнері. А які вбрання мала! А в яких воістину царських палатах перебувала ця ненаситна жінщина! А які...

Ну, досить нагнітати страсти-мордасти. Досить перераховувати факти. Варто згадати лише один, заключний: його, безтурботного, легковажного правителя, вже підстаркуватого фавна, як і його прекрасну половину, розстріляли... навіть не в туалеті, де й положено мочить усіх там бендеровцев з їхніми приспешниками, а просто під солдатським нужником. Та ще в такий празник. Різдво! Здається, одна тисяча вісімдесят дев'ятого року. Правда, тим розстрільникам хватало розуму,

на відміну од безтурботного Ніколає, бодай так-сяк прикрити брезентом плоть убитих, аби ніхто не знав, що воно там, під тим підозрілим саваном, стовбурчиться, бо ж недотепам-телерепортерам дай тільки привід побазікати!

Не знав Чаушеску, яким робом треба було повернути діло. Якби знав, то й ніякого “діла” не було б. Він, імператор, володар світу (саме ім'я до цього володіння зобов'язує!), звичайно ж, здогадувався, що Ніколає марив якоюсь там великою Румунією, її давньою історією. Але... що то за “давня історія”? У складі давньоримської імперії? Коли на території сьогоденної Румунії ще мешкали чудернацькі люди — даки, коли в ті землі могутній Рим депортував усіх волелюбців-поетів, приміром, якогось Назона чи закохану в нього імператорову доцю Юлію — втім, щось у тут, очевидячки, наплутав, треба буде (поки мої запопадли-

шим двом-трьом одноплеменцям спалося спокійно. Навіть коли нас про це не попросять, коли тим великоросам і низькоросам і без московських танків незлещко ведеться. (Ах, ви не потребуєте жодної підтримки? Тоді ми організуємо ваше ж звернення-волення о поміч. Або, для більшої переконливості, укокошкаємо якогось великороса, щоби була законна підстава для вторгнення: адже — наших б'ють, полундра!).

Нехай знають татарове, як протягом століть грабувати московські, тверські, суздальські й інші землі. Чуєте? Протягом століть були ми васалами, рабами спершу Золотої Орди, а згодом, трохи не до початків царювання Петра Першого, ми, москвини, були на побігеньках у кримських ханів, уклінно вимолюючи в них так званій ярлик — дозвіл на власне проживання-існування на загарбаних нами територіях-улусах (загарбаних не без кривавого сприяння тої ж таки Орди). Ось бачте, коли вас наздогнав неминучий бумеранг нашої помсти. Аж у двадцятому столітті! Та й то, сподіваюся, не остання депортація, надто ж тепер, після анексії українського Криму. І нехай хохли обурюються тим, що ми, володарі світу, украли в них усе: історію, релігію, культуру й навіть їхню історичну назву — Русь. Значить, погано лежала ваша історія-релігія-культура — от ми й умикнули!

Ні, хоч би що там хто казав, а ми такі запозичили в своїх ординських родоначалників немало славного, досі користуємося! І в угро-фінів дещо запозичили. З миру по нитці, як мовиться, а голому... слов'янська вишита сорочка. Дехто скаже — “смирительная рубашка”. Бо ніяка вона не гамівна, а швидше рятівна. Невипадково ж про суб'єктів особливо везучих, тих, хто якимсь дивом уник загибелі, мовлять у народі: у сорочці народився! І, власне, ніяка то не сорочка. А цілий зонт. Звісно ж, захисний.

Онде він, той невидимий купол, у нього над головою. Лазуровий, майже прозорий. Під цим куполом цілковито безкарно ширяють чорні круки бомбовозів чи гострокрилї силуетифюзеляжі винишувачів. І він чомусь думає, що відтоді, коли святого часу буцімто стирали... іменно звідтоді доля держави складалася щасливо для нації. Через стільки війн вони протягом вітчизняної історії перейшли — проти німців, поляків, шведів, турків, французів... Ця назва — для них, великоросів, також ніби захисна парасолька, своєрідний Покров Матері Божої. Він, звичайно, прагматик, він розуміє, що одного лиш умоглядного покрову недостатньо, але ж

має він, імператор, право хоч на якийсь поетичний образ, бодай на якусь кволу метафору, не один лиш пан проффесор це право заслужив. Не один лиш Нерон здатен бренькати на лірі чи кіфарі, яко Кучма на шестиструнній гітарі, не тільки безбожний Калігула чи божественний Август, не тільки всі оті Цезарі, Клавдії та Тиберії зі всіма своїми ойкуменами... Ха-ха, хоч би не хвалилися тими ойкуменами, бо які вони за розміром? Заячий хвостик на мапі — та й годі! От якби знали вони, що є на світі така держава, як Советський... Він має на увазі, поки що, тільки Росію (Русь)... А то, бач, вигадали якусь там велику Румунію, очолювану Ніколає Чаушеску... Теж мені небожитель знайшовся. Замість того, щоби поставити на належний рівень службу безпеки, замість того, аби до кожного працівника приставити ще й таємного агента, замість вірних засобів масової інформації, замість відданих тобі артистів, співаків, письменників, скульпторів, академіків, лєнінських, нобелівських лауреатів, замість розгалуженої по всій державі, в усьому світі шпигунської мережі, без якої взагалі неможлива безпека держави, безпека особистості, вони, бач, у велику Румунію граються! Ось і догратися, йолки-моталки.

Про Малоросію та її недавнього вождя, про вантажівки вивезених ним грошей, золотих злитків, діамантів і сапфірів на кілька річних (чи десятирічних) державних бюджетів, про царські хорони для коханок, одалісок і наложниць імператор, володар світу, вже й не згадує, бо той приятель (що? й досі не отруїли?) навіть не знав, як облаштувати подальше безбідне життя власних наложниць!

Йому, володареві планети, звісно ж, відомо і без таємних агентів-доношків, що всі ми, як мовиться, під Богом ходимо. Одна, спільна доля чекає і пастуха, і хана. Усім буде хана. Проте все одно: коли часом цікавляться допитливі люди, що для них, простих смертних, має означати його прізвище, він, скромно опустивши очі, відповідає: “Це ж так просто, прізвище моє походить од слова ПУТЬ. Пригадуєте, як Христос говорив? “Я єсь путь і истина і жизнь...”

Ек, куда я хватіл! — схаменувся раптом імператор, бо на мить усвідомив, що отой омріяний ним глобальний планетний (планетарний!) тягар будь-якої миті здатен репнути на мільярдні осколки. Завдяки порухові пальчика на його десниці...

І володар світу, імператор, насавшись, подібно упиру чи клопу, людської крові, миттєво лопне під уламками континенту, навіть мокрого місця не зостанеться.

Бо те місце одразу ж поглине радіоактивна пилюка, так піднесено оспівана й уславлена новітнім імператоровим преісподнежителем Геббельсом, себто Д. Кисельовим, російським масмедійним міфо- та гімнотворцем.

І того гімнотворця (як, утім, і того клопа), вже ніхто й не згадає. Ніхто. Ніколи.

Бо настане кінець земної історії.

ві опричники ненароком і справді не поквапилися та не отруїли чолові'ягу) розпитати про це свого давнього приятеля, неабиякого знавця поезії, уславленого проффесора, але, скажіть на милість, що то за таке заслання: двоє чи троє, чи й навіть десятеро бунтарів-заколотників?

Гм... Як на імператора (і на його попередників), то чому б не згадати принагідно усенький чеченський народ? Або кримськотатарський. Сумніваєшся в його відданості? Одрозуміє ж той народець — гуртом, як худобу, в товарняки та прямиєніньку куди-небудь у незорі степи Казахстану. Або в Сибір несходимо. Або на Соловки. Імперія ж наша, всевишньому дякуючи, онде яка, много в ней лесов, полей і рек. Не те що в якійсь там Румунії. Чи деінде. Не має значення. Голвне, аби там, на тій підозрілій території, мешкали бодай двоє-троє великоросів. Чи хоч низькоросів. Ми в будь-якому випадку введемо туди танки. Щоби на-

Андрій КРАВЧЕНКО, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка

У Росії все інакше. Трагічними помилками в її історії споконвіку вважають моменти демократизації влади, ослаблення диктатури, які сприймаються як національна катастрофа. Традиції, історія, культура, самосвідомість народу завжди були, є та будуть хімічно чистим тоталітаризмом. Прихід до влади чергового диктатора — не "історичне непорозуміння" чи фатальна випадковість. Ні. Це абсолютно законмірне й неминуче явище, котре щоразу з відповідними історичними корективами панує на теренах Російської імперії щонайменше 6 століть. Це не влада, яка злочинно паразитує на народних стражданнях. Це дивовижний сплав специфічної системи безглузлого управління і суспільства, яке відчуває себе смертельно хворим без диктатора.

Ще зі школи пам'ятаю мудру цитату, яку приписували комусь із класиків марксизму: "Раб, який усвідомив, що він раб, уже наполовину вільний". Її згадували в курсі історії стародавнього світу, при вивченні повстання Спартака. В Росії ж якщо й можна уявити собі повстання, то не проти рабства, а навпаки, проти свободи. Росіяни не хотіли й не хочуть усвідомлювати своє рабство. Відомі давні хрестоматійні приклади, що ввійшли навіть до літературної класики, як російські селяни сприймали скасування кріпосного права. Це стало трагедією, світоглядним колапсом, втратою сенсу буття, знищенням усіх устоїв... Схиляння перед владою, добровільне, натхненне рабство, холопство, прислужництво — те явище, яке неможливо зрозуміти сторонньому спостерігачеві. Недарма А. Фет писав: "Умом Россию не понять"...

Наприкінці минулого року російське інформгентство lenta.ru реалізувало цікавий проект "31 суперечливе питання з історії Росії". Одна з публікацій — історичні свідчення про звичай Москвовського царства. Ось деякі промовисті цитати.

XVI ст., Джейлс Флетчер, англійський дипломат: "Немає слуги або раба, який би більше боявся свого пана або який би перебував у більшому рабстві, ніж тутешній простий народ". Проте і серед знаті вважалося нормою падати ниць перед вищими чинами, "називатися й підписуватися холопами, тобто їхніми кріпаками або рабами".

XVII ст., Адам Олеарій, німецький історик, мандрівник і дипломат: "Рабами і кріпаками є всі вони. Звичай і характер у них такі, що перед певною людиною вони принижуються, виявляють свою рабську душу, доземно кланяються знатним людям, низько схиляючи голову — аж до самої землі і кидаючись навіть до ніг її".

Кінець XVII ст., Ян Янсен Стрейс, голландський мандрівник і корабельний майстер: "Вони так звикли до свого рабства, що, одержавши свободу, після смерті свого пана чи з доброти його, знову продають себе в рабство". На його думку, рабська психологія настільки сильно прижилася в Росії, що селяни просто не могли жити по-іншому. Проте цей автор (як і багато інших, раніших і пізніших) у своїх

Що таке рашизм?

Видатна українська поетеса Олена Теліга, яку розстріляли німецькі фашисти в Бабіному Яру, казала, що кожен свідомий українець рано чи пізно мусить з'ясувати свої стосунки з Москвою. Сьогодні поняття "українець" істотно розширилося, бо перед загрозою ядерного апокаліпсису кожна людина на Землі змушена з'ясувати свої стосунки з Москвою. Серед цього чималого гурту — і самі росіяни.

Упала завіса над жахливим цивілізаційним явищем, досі закритим, замаскованим, таємним. Тим явищем, яке сьогодні здатне одним натисканням на ядерну кнопку знищити людство. Досить тішити себе ілюзією, що культурний освічений народ тимчасово підпав під вплив злочинної влади, раптово опинився в полоні патологічних людиноненависників. Нічого подібного! Він і не виходив із-під цього впливу. Це не фашизм, який на кілька десятиліть затьмарив країни Європи владою злочинних режимів, чужих своїм народам, країнам, історії, культурі, традиціям.

нотатках фіксує і своєрідну втечу від рабства — пияцтво. Суспільство активно рятувалося від владного тиску в паралельній реальності алкоголізму: "Вони називають горілку вином і вважають її найпочеснішим напоєм; п'ють її без розбору чоловіки й жінки, духовні і світські, дворяни, міщани і селяни, до і після їжі, цілий день..."

XIX ст., Адольф де Кюстин, французький монархіст, автор книги "Росія в 1839 році": "Про всіх росіян, яке б становище вони не займали, можна сказати, що вони упиваються своєю рабством", "Російська імперія — це тюремна дисципліна замість державного влаштування", "тут діють і дихають лише з дозволу імператора або за його наказом".

Схоже, це і є той порядок, та стабільність, за якими сьогодні так ностальгує "руссій мір", за які згоден воювати з усім світом, котрий уперто не хоче розуміти — яке це щастя: натхненно, радісно служити російському імператорові!

Скажете, давно то було? Згоден, давненько. Зараз російська влада вже не б'є батогами на конюшні своїх кріпаків. Часи змінюються, все-таки XXI століття! Проте дещо залишається тривким, таким самим, як і в столітті XV, вільно конвертуючись в атрибути новітніх технологій. Скажімо, за даними опитування фонду "Общественное мнение", понад 70% росіян хочуть бути обманутими ЗМІ, дві третини опитаних вважають, що інформація офіційних російських ефірних джерел про події останніх днів у Криму об'єктивна, більшість населення вважає нормальним спотворення інформації в державних інтересах, а 72% спокійно ставляться до цензури

(<http://comments.ua/world/459721-bolee-70-rossiyan-hotyat-bit-obmanutimi.html>)...

"Тьмы низких истин нам дороже нас возвышающий обман!" — справедливо писав Пушкін. Як гадаєте, яка доля спіткала журналістів lenta.ru сьогодні, 2014 року? Правильно. Їх усіх звільнили. Іще до того, як наприкінці березня в Держдумі винесли на розгляд закон про покарання за применшення авторитету Росії, СРСР, Російської імперії, РФ та її збройних сил. Покарання поки що передбачається адміністративне, проте для адекватного втілення духу закону варто б повернутися до традицій: батогами на стайні чи то пак у паркінгу офісу...

Невже проти такого кричущого стану справ ніхто не протестував? Чому ні — борців за звільнення російського народу є ціла плеяда, всі вони герої, всім їм віддають високу шану, причому передуєсім влада. Дивно, але багатьох подвижників на полі боротьби з одвічною диктатурою влада з часом канонізує і перетворює на ікони "русского міра" — чого варті лише декабристи! І тут немає жодного парадоксу, бо справа зовсім не в зіткненні двох непримиренних полюсів — автократії і лібералізму. Правду кажучи, і полюсів тут ніяких немає, все відбувається в рамках "єдиної і неділимий" автократії.

Диктатура завжди породжує невдоволених. У Росії це можна вважати навіть своєрідним історичним атрибутом імперії: владою невдоволені всі. Її нещадно критикують, розпикають, над нею насміхаються, нею обурюються. Спитайте в будь-якого росіянина, чи йому подобаються дії влади — і він вам таке відповідь, що

вуха зав'януть. Якщо ж у відповідь почули схвалення — не вірте, просто вас сприйняли за "чужака". Критика може бути веселою, а може — похмурою, аж до неприкритої ненависті. Часом її градус може досягати навіть зміни влади. Але це тільки поверхове враження: зміна влади означає в Росії зміну імператора з одного на іншого. Зміну поганого царя на доброго. Була, щоправда, одна історична спроба скинути царя, але всім відомо, чим вона закінчилася. Вона й тоді не була особливо популярною в народі, а сьогодні сама лише згадка про те, що можна жити без імператора, спричиняє неприховану агресію середнього росіянина. Навіть переконані ліберали формують своє уявлення про демократію з елементів автократизму. Будь-які найреволюційніші російські соціальні проекти є своєрідними "ересями" тоталітаризму. Вони ніколи не виходять за його рамки, розглядаючи автократичну владу як генетичну властивість суспільства, з втратою якої людство загине як біологічний вид.

Фанатичне служіння владі, байдуже якій — духовній чи світській, — породжує таке саме фанатичне заперечення. Проте в обох випадках незмінним лишається органічне породження тоталітарної влади: фанатизм. Маніакальна зосередженість на одній ідеї, одній пристрасті, в жертву яким дозволено приносити все. Для росіян це служіння, прислужування, самопожертва, приниження і лакейство перед владою, ідея холопства, кріпачтва, рабства. Звучить не вельми привабливо, але імперія вже давно навчилася виховувати гордих холуїв і величких лакеїв, які живуть у своєму холуйстві, як риба у

воді, а тому його не помічають, змагаючись у своїй величч. За зразок тут християнська ієрархія, на вершині якої стоїть Бог, перед яким усі рівні. Усі — раби Божі. Перед його лицем треба забути свою гордість, яка одержала назву гордині, незалежність, свободу і т. ін. "ізіски" безбожників, пам'ятати лише про першородний гріх і прагнути усім своїм (та й не тільки своїм) життям спокутувати цей гріх. Усі мають усвідомлювати свою природну провину перед батюшкою, за яку він може щомиті хоч розіпнути, хоч убити, і дякувати, впавши ниць, якщо він дозволив пожити ще день і не покарав! І каятися, каятися, спокутувати свою провину всім своїм життям, кожним своїм подихом!

Дисиденти, волелюбці, російські гуманісти, письменники, подвижники боролися і борються з людськими вадами, з недосконалістю влади тими самими фанатичними методами. Вони в усьому максималісти — і в служінні, і в анархії, і в ствердженні, і в запереченні. Тому не дивно, що всі набутки владних і культурних кіл Росії однаково легко вписуються в історію великої імперії, легко змінюючи свій знак із "мінуса" на "плюс". Усі вони в сухому залишку об'єднані спільним імперським, тоталітарним знаменником: фанатизмом. Ключовим для означення Російської імперії є слово "величний". Тут усе величне: сама імперія, її історія, культура, мова, герої, перемоги... Хочете смертельно образити росіянина, незалежно від його віку, соціального статусу, освіти, культурного рівня — натякніть йому, що російське не велике, не величне, не найкраще і не наймогутніше. Він вам відразу ж і покаже, чому саме треба шанувати російську культуру, історію і т. ін., чому треба падати перед нею ниць. Бо її треба боятися. Боятися і шанувати. Інших підстав для поваги росіяни ніколи не визнавали й не визнають.

Проте найважливішим і найдавнішим цивілізаційним відкриттям Московського царства був своєрідний рецепт інтеграції й асиміляції народів, перетворення їх на жертвних солдат імперії. Історія з давніх часів знає низку різних способів підкорення завойованих народів, які б нам здалися зараз дикістю і маніакальним збоченням. Згадаймо лише яничарів, яких малими дітьми забирали в батьків і перетворювали на нещадних гвардійців. Це була нечисленна гвардія недолюдків, російська ж імперія вигадала спосіб не поневолення, а повної і остаточної асиміляції цілих народів. Це був перманентний процес привласнення, інтеграції в нові території і культуру, їхньої історії й майбутнього, який мав центральне завдання: створення російської версії кожної з цих культур, підпорядкування їх до теперішньої історії смислового завершення — включення в імперський світ.

Процес нагадував біблійну притчу про блудного сина. За цим архетипним сюжетом кожен народ у складі імперії лише тимчасово й безнадійно блукав світами, доки не повертався до "тата" — російської імперії. Саме на цій притчі засновувалося дуже популярне уявлення про "передісторію", пізніше використане більшовиками у своїй версії імперії. Кожен народ був достоту язичником, життя якого — лише низка помилок і блукань, доки він не визнає єдиного бога, батька-царя

й не посяде належного місця в структурі імперії.

Проте сюжет притчі одержав істотне доповнення. У бандитському світі є жорстокий обряд “пов’язання кров’ю”, коли неофіта змушують убити когось при свідках, щоб уже не відмовився від злочину. Серед народів Російської імперії здавна культивувався схожий “обряд”, який би можна назвати “пов’язання зрадою”. Новонавернутий до імперії народ зраджував під страшним тиском своєї звичаї, святині, предків. “Своїми” виявлялися тільки нові хазяї, всі інші — ворогами (бо хто ж шануватиме зрадників?), а зраджена батьківщина викликала патологічну ненависть. Мститися з такою нелюдською жорстокістю, як зрадник, не буде жоден яничар. Бо яничар не мститися. Він просто нелюд. А зрадник мститися, він нелюд помсти, якій підлягає весь світ, але найбільше — рідна зраджена вітчизна. Саме ця ненависть до зрадженої батьківщини і є найтривкішим ґрунтом для єдності народів Російської імперії. “Інородці” в ній ніколи не набудуть статусу “корінних”, проте це не руйнує державної єдності, а служить зайвим стимулом до вислужування перед імперською владою. Покоління за поколіннями такі зрадники, на яких “шапка горить”, виховують своїх дітей. І важко знайти більш фанатичних вихователів зміни “вірнопідданих”, ніж відступники.

Кульг сили, лідерства, ненависті, помсти, кругової поруки, фанатичного вірнопідданства, нетерпимості до інакодумства — ось той конгломерат, надійний фундамент, на якому тримається “єдність” населення імперії.

Чимало таких “новонавернутих” до імперської культури знає й українська історія. Недарма Шевченко писав про Україну: “Гірше ляха свої діти тебе розпзнають”. Саме на це імперія зробила історичну ставку, і вона виправдалася.

Ідея світової імперської експансії не нова. Усі без винятку великі диктатури прагнули до заволодіння світом. Але тільки Московська держава зі своїм віковим “передовим досвідом” планомірного доведення будь-якого народу до зради і перетворення на вірнопідданих імперських холуїв дає саме Росії всі підстави розраховувати на успіх у цій справі.

Можна вирахувати приблизну середню швидкість розповзання “руського міра” по світу. Це десь 100 км на століття. Технологія проста: на прикордонних землях чужої держави помаленьку селяться росіяни. Вони всі без винятку завжди, за будь-яких умов, у будь-якій країні поводяться як господарі, завоювники. Два-три покоління — і ця прикордонна земля майже автоматично переходить у розряд “ісконно руских”. Історія буде акуратно й ретельно виправлена, ворожі пам’ятки й документи знищені, місцеві аборигени або підкорені, або виселені — і проблема вирішена. Залишитися провести або кримський референдум, або просто нахабно впертися військами — і відновити історичну справедливість! Ще пару сотень років — і Кенігсберг перейде в розряд ісконно руских земель, і будуть знайдені абсолютно неспростовні докази того, що Емануїл Кант був росіянином або “обрусевшим немцем”. І в російських школах його належним чином виправлена наукова спадщина викладатиметься як слава великої російської науки. Певна

річ, доведеться більше половини тієї спадщини знищити, але ж це виправдано такими високими державними інтересами, що не тільки Канта, можна мільйони населення знищувати заради цього! До речі, про Канта я згадав не дарма. Вже є цікаві спроби в цьому напрямі, творі М. Загоскіна, Ю. Семенова...

Окремо з огляду на специфіку сучасної ситуації в Україні слід згадати про вомне питання. Імперське уявлення про права російської мови звичайній людині теж “умом не понять”. Живучи все життя в переважно російськомовному середовищі Києва, я в дитячі роки соромився говорити на людях українською, а згодом виробив стійке переконання, що російськомовне населення вважатиме мене жорстоко дискримінованим до того моменту, поки на території, де воно проживає (байдуже, в якій частині світу), залишатиметься хоч одна людина, книжка, газета, вивіска, напис або що — іншою, не російською мовою. Причому до мови аборигенів завжди буде ставлення зневажливе, презирливе, як до чогось непристойного, чим користуватися щонайменше соромно. Це — ще одне надзвичайно важливе асиміляторське “відкриття” Російської імперії. Дарма що українська мова в усьому світі вважається однією з наймілозвучніших. Для росіян імперського стибу — це взагалі не мова: “іспорченний рускій”, плебейський, хамський, телячий “діалект”, який “позорит великий рускій язък”. Лише в останнє десятиліття ситуація почала змінюватися, проте вистачило одного поруху імперської пропагандистської машини, щоб вірнопіддане військо імперії на території України миттєво загострило проблему до стану жорстокої конфронтації. На всій території Криму — пара-трийка недозакритих українських шкіл, кілька українських газет і вивісок серед океану російської мови на вулицях, в офісах, в ефірі, у пресі. І ці кілька шкіл і газет — смертельна, нелюдська дискримінація нещасних носіїв російської мови, які можуть раз на кілька місяців десь випадково почути або прочитати українську!

Російська федерація, як і кожна імперія, побудована на брехні. Історики твердять, що Росія за весь час свого існування не дотримала жодного міжнародного договору, всіх довкола себе проголошуючи зрадниками. У цьому можна сумніватися, якби не свіжий приклад російських “гарантій” непорушності кордонів України. Ми добровільно позбулися третього в світі за потужністю ядерного озброєння, а натомість одержали “джентльменську” угоду. Небагато й часу минуло, як маємо нагоду зайве відчуті всю глибину російського гуманізму, благородства й вірності.

“Лоха не кинуть — себя не уважать!” — ось той девіз російської зони, який є зоряним принципом побудови імперської політики вже не одне століття. І лихо нам, якщо ми повіримо в те, що це рішення російської влади нібито докорінно відрізняється від волі народу. Повіримо в це — і дуже скоро матимемо те саме, що з “гарантіями” непорушності кордонів.

Російська імперія має право на весь світ і беззастережно володіння планетою. Сам Бог існує з дозволу і згоди царя (недарма

афонські старці піддали анафемі і патріарха Кірила, і самого батьошкку Путіна). Шляхи царські — несповідимі, і тому в них треба просто вірити. Нехай це має вигляд нахабно, жахливої брехні — це все одно свята правда! Не гоже величому імператорові, великому народові, могутній гуманній культурі опускатися до того, щоб доводити своє право якимось жалюгідним зрадникам, усіляким запродацям, жидо-бендерівцям!

Тому фашизм — далеко не таке небезпечне явище, як рашизм. Націонал-соціалізм виник порівняно недавно як суто умоглядна й не дуже ретельно скроєна політична утопія, в його наборі “засобів впливу” на умі було всього кілька потужних інструментів. У рашизмі ж і палітра багатша, відпрацьована століттями, і цілий народ, вихований на давно переписаній історії, фактично — на міфі. Народ, який фанатично служить не ідеї, а хазяїну, народ, який народився рабом, гордий своїм рабством і несе його всьому світові як найбільший скарб, як божественну істину. Переконати цей народ, який заблукав у космічний ізкам’яного віку, в хибності його уявлень, чи хоча б похитнути фанатичну віру в доброго царя — наївні дитячі мрії! Він воюватиме, нещадно знищуючи ворогів. А друзі у нього не було й не буде ніколи.

Недарма кажуть: за що б не взялися росіяни — у них завжди виходить автомат Калашникова. Здавалося б, таке мирне явище, як інтернет — і тут імперія виступила зі своєю традиційною ініціативою: 2013 року уряд Росії оголосив про створення підрозділу для інформаційної війни у складі збройних сил РФ. Бюджет — 70 мільярдів доларів (<http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/krimrosiyska-kiberstrategiya-viyini>). Українці б половину такого бюджету на всі збройні сили — і ми б себе вважали непереможними!

Цей факт, як і багато інших, подібних, свідчить однозначно: Росія почала війну. І те, що світ не може себе примусити повірити в це — його проблеми. Нема й не було ніякої України, ніякого татарського Криму! Вони споконвіку належали Росії, і тільки через зрадників-запродавців так довго існують окремо. Лондон, Париж, Берлін, Осло — що там ще? — теж “ісконно русские” території, тільки вони ще про це не знають. Нічого, скоро довідаються! Весь світ належить імператору, бо це не світ, це Русській Мір!

Починається “старинная забава” — гра в російську рулетку. Тільки замість револьверних набобів — ядерні ракети.

Чи не починається? Повіriamo чесному благородному слову чесних російських політиків, які за всю історію імперії жодного разу його не дотримали?

...Сьогодні не тільки кожен свідомий українець має визначитись у стосунках із Москвою. Сьогодні це мусить зробити кожен свідомий і несвідомий громадянин планети. І не час змагатися за владу, за більші прибутки, за крашу каюту на кораблі, який тоне. Вибір простий: рашизм або гуманізм. Світ розколовся на дві непримиренні половини, і третього не дано. Російська імперія дотримується більшовицького принципу: “Якщо ворог не здається, його знищують”. Тому вибір ще простіший: рашизм або життя.

Чи наважимося це усвідомити?

Проблеми українців Криму очима Андрія Щекуна

Про нього світ дізнався у важкі часи кримського протистояння. Андрія Щекуна разом з іншими активістами кримського Євромайдану просто на вулиці посеред білого дня схопила т. зв. кримська самооборона в традиціях кримських людоловів середньовіччя. Їх катували протягом 11 днів, після чого в’язні отримали волю.

У ці дні в Києві кримські переселенці готуються до проведення I Всеукраїнського з’їзду вимушених переселенців із Криму, мета якого привернути увагу громадськості до проблем кримчан, які змушені покинути рідні місця. Одним з активістів скликання з’їзду є Андрій Щекун. Одинадцять днів полону не похитнули його.

— Андрію, я також із регіону, де українцем бути важко, з Донеччини. Як Ви відкрили для себе українство?

— Цікавитись українським життям почав під час навчання у Таврійському університеті в Сімферополі. Вчився на українській філології. Тоді наш викладач Марія Ішук, яка була першим провідником ОУН Криму, зуміла втягнути мене з друзями у роботу. Я разом з Олександром Іванцем, зараз він відомий дослідник історії Криму, був членом молодіжної організації “Зарево”. Тоді ж вступив до “Просвіти”. Потім працював викладачем української мови і літератури у Бахчисараї, створив громадську організацію “Кримський центр ділового та культурного співробітництва “Український Дім”. Свою діяльність вів у трьох напрямках: інформаційному, культурному й освітньому.

2001 року я створив товариство “Український дім” при Бахчисарайській загальноосвітній школі № 4, в якій працював. Міністерство освіти Криму більше перешкоджало, ніж допомагало. Проте повністю заборонити нашу працю не могло.

2008 року мене призначили директором державного видавництва “Таврія” в Сімферополі. Але держава грошей на книжки не виділяла, незважаючи на державну програму “Українська книга”. “Таврія” не потрапила до програми за прем’єрства Юлії Тимошенко, тим більше після неї. Лише 2011 року виділили на видавництво 50 тисяч. Але це було зроблено з метою роздерибанити державні кошти. Я гроші отримав, після чого мене змусили написати заяву про звільнення. Хотіли, щоб написав за власним бажанням, проте я такого бажання не мав. Домовилися, що піду за згодою сторін. Директор, який прийшов після мене, просто роздав ці гроші потрібним людям і себе не забув.

Після цього я створив і очолив видавниче приватне підприємство під тією ж назвою — “Таврія”. Ми видавали українську газету “Думка” — єдину приватну українськомовну газету. Роздавали її безкоштовно. Під час Кримського Євромайдану ми вийшли на наклад “Думки” в 10 тис. примірників, навіть зробили один наклад 20 тис. і привезли цей випуск на київський Майдан. Це було 19 січня. Я не отримував жодної копійки на видання з державного чи місцевого бюджету — всі кошти заробляли громадською діяльністю. Крім газети, відкрили українську книгарню в Сімферополі — єдину на півострові. Ми продавали книжки, українську символіку.

Тільки позаминуло року мене почули по радіо “Свобода” канадські українці і допомогли моїй школі. Купили комп’ютерні класи, дошки.

— Ви були одним із організаторів Кримського Євромайдану.

— На майдан у Сімферополі вийшли ще 24 листопада. Бувало всяке: провокації, погрози, проте це ніщо порівняно з тим, що настало після російської окупації Криму.

Під час окупації ми боролися. Допомогали нашим військовим, розповсюджували листівки. Це багатьом не сподобалося.

9 березня я приїхав на Сімферопольський вокзал отримати комплект українських прапорів (з ними завжди проблеми), і мене затримали самооборонівці Криму. Мої фотографії розклеєні по Сімферополі, крім того, їх крутили навіть на рекламних екранах у маршрутках, як про особливо небезпечного націоналіста. Мене впізнали. Добре, що родину встиг вивезти перед тим. Потім нас тримали у підвалі. Били. Спочатку ми навіть не сподівалися, що вирвемося звідти живими. Мене допитували електрострумом. Цей факт отримав міжнародний розголос. 10—12 квітня я був на засіданні ОБСЄ у Відні, розповідав про тортури електрострумом.

— Що цікавило викрадачів?

— Допитувалися щодо діяльності “Правого сектору” у Криму, де ПС проходить вишкіл, де його база, хто їх фінансує. Цікавилися фінансуванням українських шкіл і Кримського Євромайдану. “Тобі ж закордон допомагає, де гроші?” Ніяк не могли повірити, що ми — на самофінансуванні. Всі питання ставили після побиття. Облич своїх катів не бачив, вони були у масках. Розмовляли російською з помітним акцентом — або чеченці, або місцеві вірмени.

— Тепер це все позаду... Проте замість одних проблем прийшли інші...

— У Бахчисараї у мене залишилася трикімнатна квартира. Повернутися до неї не можу. Житлову проблему вдалося тимчасово вирішити. Знайшлися благодійники, які запропонували невеличкий будинок під Києвом на рік. А ось держава не допомагає. Я особисто звертався до чиновників на Комарова, 7 (Головне управління праці та соціального захисту КМДА, там знаходиться пункт допомоги біженцям з Криму. — Авт.), результатів — нуль. Досі влада не визначилася з нашим статусом. Бо ми переважно політичні біженці — громадські активісти, представники політичних партій, просто кримчани, які вважають себе громадянами України.

— Міжнародні організації не хочете зайняти?

— Думаємо, і не тільки міжнародні, а й українські. Для дієвої допомоги треба об’єднати всіх, хто може допомогти Криму та його мешканцям, які не скорилися окупації. Думаю, наш досвід стане у пригоді всім людям, які змушені покинути рідний дім перед загрозою їхній безпеці.

Спілкувався Вадим ДЖУВАГА

Мандат Президентів: гуманітарний вимір

Павло ГРИЦЕНКО, мовознавець, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАНУ

Небажання наших високих посадовців розуміти свої реальні функції-обов'язки уможливило феномен Янукович—“сім'я”—Межигір'я, який за суттю лежить поза межами здорового глузду й норм цивілізованого буття: знехтувавши мандатом народу, Янукович усю енергію підпорядкував окраданню й нищенню народу, аби й праправнуки наші все життя розраховувалися за позичене (а треба віддавати з відсотками!), вкрадене й вивезене з України “сім'єю”. Янукович засвідчив повне руйнування механізму держави, через повну деморалізацію й цинізм свого оточення, уряду, парламентської регіональної більшості практично знекровив Державу. Проте відомо, що одна особа, хоч якою безмежною й неконтрольованою владою було б її наділено, не змогла б тривалий час утаємничено чинити гігантські економічні злочини. Для цього потрібно було догідливо-віддане загальнодержавне кримінальне угруповання — так звана вертикаль влади. На кожній українській гривні, на кожному позиченому в міжнародних фондах і згодом вивезеному за кордон доларові — підписи-дозволи чиновників різних рангів, десятки таємних постанов-погоджень, секретні протоколи і доручення. Це робив не сам-один Янукович, це робила армія безхребетно-жорстоких виконавців-опричників із необмеженими правами. Тому й росли за кресленнями Межигір'я палаци-вілли вчорашніх голодранців із президентської челяді (яка обдирає не тільки “для шефа”, а й для себе улюбленого!), а при цьому навперейми бігла до мікрофонів і телекамер, аби сповістити народів про “пакращення” нашого життя, вкотре “пакрашивши” свої прибутки й надійно заховавши (вже) своє, “потом і кров'ю (чиєю?) здобуте” в далеких непрозорих офшорах... Змодельовати глибину цинізму клану Януковича просто неможливо: всі оборудки проходили “експертизи” на відповідність законам, їх візували, погоджували в різних комітетах, підписували сотні державних службовців, аби лише “узаконити” антинародні економічні злочини!

Яку державу ми збудували? До якого провала підвели народ і скидаємо в бездонну незворотність то окремих осіб, то сім'ї, а то й цілі регіони. Оголошені й рекламні перемоги Януковича виявилися глибоким обманом: він не став Президентом України, бо не спромігся гарантувати її територіальній й загальнодержавній цілості, не зумів зберегти спокою в Державі, зате спробував укрести в народі його мову, розтоптати вимірні й психологічно підготовлені євронадії народу, спровокував напругу й шосілю роздмухував вогнище путінської агресії проти українського народу; не став президентом бодай для своєї “сім'ї”, бо для вигодуваних ним орлят злочинного гнізда вже вгтована українська і міжнародна клітка, а розплата за злочини й віру в “батька-шефа” не забариться...

Така доля чекає на кожного мандатаря, який не здатен правильно оцінити зміст мандату як *обов'язок*, і вбачає в мандаті прези-

Обрання президента держави — це вибір із-поміж багатьох претендентів тієї людини, яка, на думку більшості виборців, є гідною і виявляє згоду прийняти мандат, стати мандатарієм — “людиною, яка прийняла мандат, наділена мандатом”. Ці предковічні терміни з латини згадалися тому, що в нашу свідомість цілеспрямовано й наполегливо вкладали інші словосполучення, формували інші стійкі зв'язки понять, моделі суспільних оцінок. Щодень на слуху були насамперед поняття президентська влада, права президента і лише зрідка-декоративно йшлося про обов'язки президента. Проте демократичні вибори — це лише досягнення визначеності з мандатарієм — особою, яка прийме на свої руки мандат — “доручення, завдання виконувати визначене коло обов'язків, дій”.

дента тільки необмежене право й можливість матеріально ошасливити лише одного громадянина-виборця — самого себе!

Усвідомлювати глибину зради національних інтересів першими особами держави та їхнім оточенням українцям особливо важко ще й тому, що Україна у своєму минулому знала інше розуміння змісту народного мандату. Традиції демократизму в українському суспільстві закладали вибори козацької старшини, гетьманів, їхня звітність перед громадою. Варто пригадати Конституцію Української козацької держави, відому як *Конституція Пилипа Орлика* (1711 року), яка досі не втратила свого значення ні загальною орієнтованістю на чесність, демократизм і захист прав народу, ні змістом окремих положень, спрямованих на утвердження державності України і престольне усамостійнення Української Православної Церкви, заперечення будь-якої корупції, на захист бідних, створення умов для чесної праці й економічного зростання. І все це мав гарантувати гетьман, який при цьому не мав доступу до громадської казни, не міг користатися добрими, які належали громаді, проте був зобов'язаний забезпечувати навчання бідних і сиріт, піклуватися про вдов, старих козаків, дбати про мир і порядок у державі.

Хіба за 300 років від ухвали цієї Конституції змінилися наші очікування-сподівання й іншою бачиться роль гетьмана-президента? Ні, не змінилися. Ба більше, саме невідповідність цим вимогам, зухвале порушення Януковичем і його “вертикаллю” засад демократичного, вільного, орієнтованого на ідеали справедливості суспільного життя, запалили народний майдан, кинули під кулі найманців Небесну Сотню. *Вільнолюбство, відчуття внутрішньої свободи — неутрачений генетичний код кожного українця*: за волю, національну гідність і честь народ готовий на тимчасові економічні самообмеження, аби мати змогу самому вибирати своє майбутнє, будувати життя, гідне вільної людини.

Для стратегічно мислячого Президента України *Конституція Пилипа Орлика* розповість значно більше, аніж численні висновки міжнародних експертів із конституційного права, до яких ми внадилися по розум, за схваленнями-порадами: адже в цьому документі акумульовано досвід, нерідко криваво-болісний, багатьох поколінь наших пращурів, які через поновлення й заборони виборували-вимірювали свою Україну, вимірювали Державу Гуманності й Справедливості! Для українців саме така Україна була й залишається єдиною бажаною реальністю, хоча комусь це може здаватися мрією-утопією.

Отримавши в спадок від “папереднікоф” Державу зі складною економікою, в якій багато галузей необхідно реанімувати, а ще більше — трансформувати, розбудувати, новообраний Президент України має над чим глибоко замислитись, аби запропонувати чіткий і

ясний для зрозуміння всіма і кожним зокрема план виходу з глибокої кризи, відходу від провалля. Це має бути науково вивіреним, добре опрацьованим стратегічним документом нашого відродження, а не ситуативно спровокований план заходів, що нагадує хапання за соломинку. Саме такі імпульсивні кроки бачимо в діях тимчасової влади, яка реагує на добре сплановані щоденні виклики-проблеми, попавши у путінський стратегічний зашмор. Долаючи щодень нові сплановані перешкоди, Україна живе за сценарієм сусіда, роблячи чи обцяючи здійснити ті кроки, зміни, яких вимагає сусід-планувальник і які цілеспрямовано руйнують незалежність і цілісність України. Усвідомлення того, за чим генеральним сценарієм розгортаються події в Україні, дасть силу опортності, змогу оприятитися нестандартною стратегією дій. Важливо зрозуміти й дії сусідів-опонентів, оскільки недостатньо констатувати факт агресії й анексії Криму, потрібно збагнути й пояснити всій громаді.

У зв'язку з останнім необхідним ще раз чітко усвідомити, що стоїть чи стояло за словами кремлівських вождів у нав'язаній Росією війні проти України. Зрозуміло, що справжніх планів — повного підпорядкування України Росії в прийнятному для останньої форматі, що може змінюватися, трансформуватися, бути по-різному (навіть привабливо) названий — ніхто в Росії озвучувати не збирається. Натомість є можливість використати випробувану риторику про братський народ, єдині корені (“руського міра”), спільну боротьбу в минулому проти спільних ворогів, єдність мови і православ'я, риторику, що неодноразово ставала опорою морально небездоганих державно-політичних проектів. Власні російські й значна частина українських засобів масової інформації, що була привласнена (спродана “вертикаллю”) тітушками російських спецслужб, мали змогу впровадити кілька останніх років безперешкодно щодень поширювати в усіх регіонах України інформацію, яка руйнувала цілість Української Держави, дискредитувала, підважувала національні ціннісні орієнтири, витравлювала зі свідомості історичну пам'ять. Готувався ґрунт для подій сьогодення: або через внутрішній розкол, незгоду, або за зовнішньої агресії домогтися поглинення України Росією.

Найчастіше апелювали до мовних проблем, необхідності захисту *російськомовного населення*: під цими гаслами відбулася анексія Криму й продовжуються спекуляції в інших регіонах України. Відомо, що справжня мета “оборонців” російської мови в Україні — не захист прав наших громадян на використання цієї мови в різних сферах спілкування (бо такі права реалізуються сповна, що підтверджує щоденна практика!), а недопущення повноформатного функціонування української мови як державної в Україні, посилення її ролі як інтегратора суспільства, чин-

ника його зміцнення; їхня мета полягає в іншому: досягти відчуженої мовної нестабільності в країні, створити потужне джерело напруги і водночас відвернути від українського ідейного осердя — розбудови Незалежної Української Держави — максимально більшу кількість громадян. Саме поняття *російськомовне населення* є етнографічним за суттю (його доцільно використовувати під час перепису населення, в соціопитуваннях, описах етнографії, культурі регіонів), проте воно не має правового чи політичного змісту. Громадяни інших держав, поза Росією, не є і не можуть стати об'єктом правового захисту з боку Росії на тій основі, що ці громадяни російськомовні (чи вважають себе російськомовними); підставою піклуватися долею когось є лише статус громадянина Росії (ось чому такими пришвидшеними темпами здійснюється обертання в “росіян” громадян України в окупованому Криму: для чергових політичних маніпуляцій Росії потрібні легітимні російські громадяни Криму!).

Сьогодні мовні претензії РФ до України — приклад абсурдного, надуманого приводу для реалізації інших планів, з мовою ніяк не пов'язаних. На початку бурхливих 90-х такої софістичної зміни змісту поняття *російськомовне населення* світова спільнота не надала належного значення. І лише згодом, коли “захист російськомовних” громадян інших суверенних держав Росія використала як привід для погроз, політичного тиску й шантажу, водночас підживлюючи російськомовні протести в різних пострадянських суверенних державах, стало зрозуміло, що поняття *російськомовне населення* — це не риторична фігура, не термінологічна неточність, а наступальна зброя для політичної, економічної й територіальної експансії, привід для затяжних міждержавних конфліктів, заготовлені набой для майбутніх воєн.

Тому не про мову мовитись!

Тому будь-які кроки до запровадження російської як другої державної мови в Україні чи надання їй міфічного *спеціального статусу* є вкрай ризикованими. Саме такий результат досі розраховують кремлівські стратеги, розглядаючи його як важливий крок на шляху демонстрації незалежності України, зміцнення (сьогодні вже не прихованого) протекторату Росії над Україною до повного її поглинання (по-братськи!). Створити ситуацію, коли в Україні буде дві державні мови (реально домінуватиме російська), означає перетворити Україну на маріонеткову квазідержаву з позірним центром у Києві й реальним — у Москві; це означає знищення України як самостійної держави, можливо, через етап її фрагментації-федералізації.

Основою розв'язання мовного питання в Україні мають стати: по-перше, проголошення непорушності положення Конституції України про українську мову як *єдину державну* (стаття 10 *Конституції України*), чим буде знято по-

літичні спекуляції навколо питання державної мови; по-друге, скасування закону Ківалова—Колесніченка, який від початку об'єктивно був визнаний як конфліктогенний і антиукраїнський. Сьогодні існує альтернативний законопроект, створений робочою групою під керівництвом Л. М. Кравчука, в якому знято спекуляції навколо російської мови, конструктивно узгоджено утвердження й розпросторення української мови як державної з підтримкою всіх інших мов України, включно з російською. Необхідно твердо усвідомити, що питання мовного будівництва належать до високозатратних й економічно неприбуткових. Вибудовування чи зміна інфраструктури поширення чи утвердження мови будь-якої національної меншини, як і кардинальне трансформування сфер використання української мови, вимагають значних фінансових вкладень, яких не виділяли раніше, немає зараз і не передбачається ближчим часом. Тому всі мовобудівничі плани необхідно насамперед атестувати на тлі національного бюджету, і лише потім, чітко визначивши пріоритети і співвідніси їх із реальними економічними можливостями, братися за їхню реалізацію. Сьогодні не можна обцяяти швидких мовних змін, мовного раю. Зате можна і потрібно припинити спекуляції навколо мовних питань, не використовувати їх як спосіб розв'язання проблем, які до мови не мають жодного стосунку. Не варто також сподіватися, що всі національні меншини, які проживають в Україні, зможуть мати належну фінансову підтримку зі своїх метрополій, що дозволило б сповна задовольнити їхні мовні запити. Далеко не всі метрополії мають такої можливості, до того ж гроші даремно ніхто не дає, їх обов'язково треба повертати чи українськими землями, чи дешевою робочою силою для метрополій, чи іншими національними пріоритетами. Коли сусідні держави цільово скеровували, наприклад, на Закарпаття чи Буковину різноманітні інвестиції (відкриваючи неукраїнські навчальні заклади, спрощуючи отримання громадянства іншої держави), то тим по-сусідськи відламували від української національної паляниці чималий шматок для себе. Так, сусідська допомога угорців — у підтримці угорських шкіл (хоча вони віддавна функціонували на Закарпатті без іноземного піклування!), створенні центру унгаристики, видачі угорських паспортів українським громадянам (усупереч українському законодавству!) — сьогодні має “логічне” продовження в недружніх протиукраїнських акціях. До того ж час для вимог-претензій обрано саме “по-добросусідськи” — в момент ослаблення України внаслідок агресії Росії, коли малими зусиллями можна створити ще одне вогнище напруги в Україні, здобути швидко перемогу для себе. Сьогодні в Криму, на Півдні і Сході України російська братсько-сусідська допомога (завжди обрано-цільова, зорієнтована на своїх, перевірені!) трансформувалася в криваве протистояння, численні людські трагедії, в перспективі багатолітнього конфлікту. І це також є платою за російські інвестиції в російськомовні проекти в Україні, плата за довірливість цинічної пропаганди, за щирі віру в ідею “руського міра”; зрештою, це ті одвічні тридцять срібняків, якими платили

го, Рожищенського, Ківерцівського районів Волинської області, Радивилівського району Рівненської області. Її межі за військових обставин змінювалися. Республіка проіснувала до 4 листопада, коли за допомогою регулярних фронтних частин (артилерії, танків та авіації) Колківську республіку знищила нацистська армія. За свідченнями очевидців, солдати, які брали участь у знищенні Колківської республіки, були вдягнені в німецьку уніформу, проте розмовляли російською. Очевидці тих подій припускають, що це були власівці).

Родове гніздо — біологічне і духовне

Його насельників зафіксовано на родинному фото із Сибіру та характерному для національно означеної волинської сім'ї документі — архівній довідці: “На основани постановлення особого совещания УМГБ Волинской области от 25.05.49 г. (протокол № 29) из с. Жидичин Киверцевского района Волинской области в Хабаровский край с конфискацией имущества выселены на спецпоселение, считая срок с 10.06.49 г., Дацюк Яков Иванович, 1896 г. р., Дацюк Ирина Васильевна, 1894 г. р., Дацюк Неонила Яковлевна, 1926 г. р., Дацюк Анна Яковлевна, 1930 г. р., Дацюк София Яковлевна, 1933 г. р.

Освобождены со спецпоселения 7 апреля 1956 г. Акта описи имущества в деле не имеется. На основании Закона УССР от 17.04.91 все по делу реабилитированы.

Основание: арх. д. № Р-175”.

Звісно ж, сибірське заслання — щедрий подарунок радянської влади родині за сина — політичного в'язня з 25-річним присудом, статус якого судився Лаврину вже по закінченні Луцької педшколи 1948 року. Хотів стати вчителем ще змалечку, а мрія ця зміцніла в Колках, де дуже уважно ставилися до становлення українського шкільництва. Як згадує Євгенія Злобіна, активістка Всеукраїнського жіночого товариства ім. Олени Теліги, з керівництвом Колківської республіки погоджували свою діяльність школи і в дуже віддаленому її рідному Турійському районі (селі Оса, що межує з героїчним Вовчаком). Учителював дітей про колківські реалії на щоденних лінійках із виконанням “Отче наш” і церковно-світсько-го гімну, а навчав за товстим універсальним самвидавським підручником “Малі друзі”, де містилася лектура з мови, літератури, історії і арифметики.

Дуже зацікавлювався виховною роботою з бійцями, їхньою моральністю і політичною відповідальністю. Командири особливо ретельно переконували, що український воїн навіть при загрози голодної смерті не піде силою відбирати в когось їжу. За мародерство були передбачені найсуворіші покарання. Все ж колківські повстанці постійно мали відчутну матеріальну допомогу

від місцевого населення. Особливо цінувалося полотно, яке фарбували у зелений колір і використовували з маскувальною метою. Зі старенької лляної тканини зішкрябували “вату” для перев'язування поранених.

Батьки підтримали сина у виборі, тим паче, що він сприймався як завдання із Колок, коли республіку розгромили й ослабленого тифом Лавріна (напився отруєної червоними партизанами-диверсантами води) депортувати разом зі здоровими побратимами за кордон не випадало...

А ось “послужний” список батька Якова Івановича: заможний господар, власник кількох гектарів орної землі, сінокошу і лісових угідь, активний борець за

прибігла додому. Конвоїр дуже зрадив і став заганяти її на машину, де вже перебували рідні. Однак вона кинулася до подруги, аби попроситися. У відповідь на такий непослух обурений страж порядку закипів брудною лайкою, обізвав суккою, а вона підбігла до нього і заліпила з розмаху ляпаса. Дорогою до Ковеля розлючений таким нечуваним зухвальством кагебіст час від часу зупиняв валку з депортантами і вимагав, аби дівчина пересіла на іншу машину, бо, мовляв, цій важко їхати через переповнення. Мама Ярина здогадалася, що доньку хочуть застрелити за спробу втечі й оголосила про свою згоду пересісти замість неї. Пропозицію відхилили і на тому якось скінчилося. Таку ж твердість характеру виявляла Ніла і на засланні в Хабаровському краї, за що її частіше від інших кликали у комендатуру на явку. Бувало, йдучи туди вночі кілометрів два тайгою, помічала, як світить на гілці кедр очима рись і просила: “Стрибни, звірюко, мені на плечі і роздери. Я не можу більше терпіти приниження”. Для гордої юнки найтяжчим випробуванням було саме витоптування у засланців людської гідності. Більше ніж важка праця на лісорозробках в урочищі Кії, вражав барак, де треба було жити 27 сім'ям засланців без жодних обмежень простору.

А тут, на лихо, всерйоз закохався у жидичинську вродливицю молодий майстер Жора — новоприбулий випускник вишу. Обом освіченим людям було цікаво спілкуватися між собою, і Ніла повірила, що вони невдовзі одружаться й коханий зможе якимось чином взяти її рідних під захист. Проте співслужбовці зорганізували справжнє цькування свого романтично налаштованого колеги: “Позор! Комсомолец связался с банде-

ровкой!”. Яку обробку юнакові довелося витримати, здогадатися неважко — аж до погроз віддати до суду за нібито матеріальну розтрату.

Сім'ю Дацюків терміново перевезли за 200 кілометрів від Кії — у ліспромгосп (селище Сіта), де їм допомогли прилаштуватися в комірному старообрядці. Їхня громада врятувала Дацюків від голодної смерті. Проте вся родина невимовно страждала морально: вагітна Ніла надумала накласти на себе руки. Але гуртом удалося їй від цього вберегти, і на світ у хаті старообрядців з'явилася маленька Ангелка, а нещасний батько таки знайшов свою несуджену, та спромігся лише на передачу породіллі дитячої ковдрочки із запискою: “Береги себе и нашу дочурку”. Дівчатко народилося ослабленим: виснажена каторжними роботами та цингою мати при вагітності ослабла, до того ж немовля заїдали клопи. Доводилося класти спати обмотану в батьків подарунок дитину на підвіконня, де паразити холоду не витримували. А малю мусило. Через 10 літ їх розшукає мати Георгія, обдаровуватиме внучку палкою любов'ю в листах і подарунками, засуджуючи сина, який на тоді вже геть збився з пуття, за непорядність. Історії двох молодших сестер

Л. Дацюк 2006 р., липень

Л. Дацюк 2006 р., липень

Л. Дацюк 2006 р., липень

Л. Дацюк 2006 р., липень

Довга дорога додому

Дорога до дому — процес довгий, але з успішним завершенням. Перше добре диво сталося з Лаврентієм Дацюком у Інті (Республіка Комі), де відбував покару після тривалих нічних мордувань при слідстві у лучських тюрмах по арешті. І ось наприкінці 1954 року — звільнення. Сталіна не стало, почалося засудження культу особи, і на цьому тлі у Москві зреагували на скаргу, надіслану в'язнем до Генерального прокурора дещо раніше. Знаючи, що при слідстві жодних доказів його участі у підпіллі не було (конспіраторський хист підсудний мав неабиякий), Лаврентій вимагав перегляду справи, хоч внутрішньо був налаштований відсидіти 25 років. Але!.. Окрилений таким довгожданим, хоч не зовсім сподіваним фіналом, він пішки добиратися з Луцька до рідного села, до сім'ї, а виявилось, що її тут давно немає. Виробляє паспорт, їде розшукувати своїх на Хабаровщину, разом заробляють на дорогу додому. Спочатку для батьків, а через рік — і для молодших. Головний організатор повернення везе із собою до Жидичина й молоду дружину. Зустріч із нею — гарною дівчиною подібної долі з-під Івано-Франківська — ще одне подароване долею диво. Щоправда, далі не все йшло так гладко. Місцева влада мала вказівки зверху не дозволити жити в селі “політичним”. Мусив зі своєю обраницею їхати на заробітки в Караганду, де вже працювали звільнені односельці-політ'язні. Там народився 1957 року син Мирослав, а донька Оля через два роки з'явилася на світ у Жидичині. Саме вона і племінниця Лаврентія Ангеліна додали чимало інформації та фотоматеріалів разом зі своєю згодою для підготовки цієї публікації, за що автор висловлює їм щире вдячність.

Царство Небесне і вічна пам'ять одному з кращих громадян не тільки Волині, а й усієї України (недаремно ж домовину покрили національним стягом і несли її молоді руки із “Правого сектору”, а опускали в могилу під салют із козацьких гармат).

День Незалежності, 2013 р.

українізацію Жидичинського православного Свято-Миколаївського храму у 20—30-х роках, довголітній регент церковного хору, який за наполегливого сприяння священника Моргаєвського освоював українські тексти піснеспівів.

Мати — Ярина Василівна — втілення безмежної терплячості й мудрості, вся начебто у домашніх клопотах, у догляді за дітьми, які часто хворіли (двох довелося похоронити), та водночас — у курсі всіх зацікавлень родини. Зі сльозами на очах згадував Лаврентій, як вона до ранку чекала його повернення із завдань організаційного характеру від ОУН і жодного разу не дорікнула. Багато значило для становлення світогляду спілкування з таким родинним авторитетом, яким була розумниця і красуня тітка Наталка — батькова сестра, активістка “Просвіти”, що долучалася до виховання свого внука Ігоря Коліушка — відомого молодого українського політика незалежної України.

Старша сестра Неоніла відзначалася, як і брат, надзвичайно вольовим характером. У день вивезення сім'ї до Сибіру відчула, проживаючи у селі Гуша, де вже вчителювала, невимовну тривогу на серці й

Л. Дацюк із сестрами Софією та Ганною, 2003 рік

Василь ЯРЕМЕНКО,
професор, член НСПУ

Від автора «теорії малих діл» до Великого Просвітника українського народу

(народопроевітня діяльність Бориса Грінченка)

В останній автобіографії, написаній на прохання видавництва "Час" у Києві, за якихось п'ять місяців до смерті Борис Грінченко писав: "Хочу ще сказати про книжки народопроевітні. Величезну потребу в їх я, звісно, не тільки бачив, але почував щодня в своїй роботі на селі та й після села. Але цензура знищувала всі заходи сотворити популярну літературу — все забороняла, хоч книжки були дуже невинні. Тоді, вчителюючи в Олексіївці, ми з жінкою наважились посилати до цензури щороку десятків півтора рукописів під усякими псевдонімами і не од себе, а на адреси своїх знайомих з усяких місць Росії (ім послався рукопис, а вони вже посилали його до цензури). Так пішло лекше і чимало цих рукописів видали київські книгарі і мало хто й знав, звідки вони йшли".

Боротьба Б. Грінченка з цензурою просто вражає. Ця боротьба — невід'ємна складова його життя, про що він і говорить, уже ступивши на дорогу у вічність. А на початку дороги в життя сповідався рідній матері Поліксенії Миколаївні: "Спасибо, что радуешься моим успехам. Они не велики, и всякому, работающему на том поле, на котором работаю я, приходится употреблять довольно много усилий там, где подобные же работники на другом поле не употребляют их совсем или почти совсем. Я рад своим успехам потому, что в них почерпаю надежду, что я не уйду из мира, не оставив следа доброго провалявшись колодою. У меня теплится надежда, что хоть маленькое, но и я брошу зернышко, и оно, быть может, взойдет и даст колос"¹. Так сповідався перед матір'ю, а в листі до сестри Аполлінарії від 29 березня 1892 року так напучував і заохочував її до народопроевітньої роботи: "...Дело служения народному просвещению — великое дело! От него зависит счастье миллионов... Хоть и очень невелики наши знания, но все же мы можем ими приносить пользу тем, кто и таких знаний не имеет. Просвещение же народа (истинное просвещение, а не трактирное городское "образование") может быть совершенно исключительно только на том языке, на котором этот народ говорит. Просвещение на чужом языке не просвещение, а порча. Это давно уже осознали везде в Западной Европе, давно уже там стало это аксиомою, и только в России, с ее дикими азиатско-татарскими нравами и понятиями, с ее боязнью перед всяким светом, — и возможно еще до сих пор иное отношение к делу. Но это пройдет, и настанет иное время..."

Відповідаючи на нарікання І. М. Руденка, який був незадоволений, що його літературна праця малопродуктивна, Грінченко писав: "Можна й робити службене діло цілком чесно, не беручи дурно грошей, але вкулі з тим сказати собі: моя мета в житті має справжнє діло — то є праця задля культурної просвіти мого народу, і я щодня робитиму се діло, а всі інші нібито "діла" робитиму стільки, скільки без їх нема мені змоги обійтись"². Головне, за Грінченком, зробити вибір, визначити основну справу життя і почати працювати на неї, тоді центр усього життя пересунеться до цієї справи, а все інше — змаліє і зникне: "Коли й з моїми малими силами щось зробив чи зроблю, то се тільки через те, що й завжди силкуюсь додержувати того принципу, що діло в мене одно, а все інше — не діла, а облуда. Се моя заповідь..."³

Він рано зробив свій вибір і прагнув "хорошо исполнить его". Цей вибір зобов'язував працювати на полі народопроевітньої роботи, і нива його дала добрий урожай. Борис Грінченко вважав популярні народопроевітні книжки своєрідним букварним періодом, здолавши який трудящий люд зможе наблизитися до "високостей вселюдської культури"⁴. Від початків учительювання (1881) Б. Грінченко у практичній роботі відчував нестерпний брак українських книжок для шкільного і народного читання. Не чекаючи на кращі часи, коли послабне цензурний тиск і з'являться гроші на закупівлю книжок для шкільних бібліотек, він заохочував складати збірки із давні-

ших і нових творів українських письменників. Переписував їх друкованими літерами, власноруч опрацював і в таких спосіб побільшував бібліотеку.

В Україні справа творення політичної державної нації, чи, як прийнято і в наш час говорити, "національного відродження", ускладнювалася прірвою між освіченою верствою, — освіченою, звідна річ, не тільки на московській мові і культурі, а й на великодержавній теорії триєдиної формули російського шовінізму — "православие, самодержавие, официальная народность", — і масою малописьменного селянства. Освічена верства — дворянство, духовенство, учительство, що було перетворено в масову силу русифікаторів українського народу, лікарі, ветлікарі, агрономи і т. ін., — сприймалася в народі як "панство", а маса малоосвіченого селянства — як "мужики". Між цими двома станами, чужими один одному мовою і соціальним становищем, було майже неліквідне провалля. Представники однієї нації штучно розділили націю навпіл: "божевілля, золотом обсирана, діамантами обшита пишнота — розкоші, а поруч з нею і через неї, страшніша за всі страхи Дантового некла, — темне, брудне, запаморочливе, сточене хворобами — вбозтво". Отже, — робив висновок Борис Грінченко, — створити націю, себто об'єднати, чи бодай зблизити, панство (інтелігенцію) і селянство (мужиків). Яким чином?

"Коли ми хочемо чогось досягти, як національний організм, мусимо з усієї сили стати до просвітньої роботи". Все те зрусифіковане українське панство бачилося Борисові Грінченку, як і зрусифіковане "російськомовне" селянство, як люди з вирваною душею, вкрай винародовлені, бо перестали бути творцями і носіями національної духовності, національних цінностей, якими від часів Русі, історичної держави полян-українців, були гордість, кров і рідна земля. Гетьман Іван Мазепа, як кажуть, "в золоті ку-

пався", був найбагатшою людиною в Україні, але скарбом для нього була Україна, її воля, звичаї, незалежність, — і він поневажив усі свої багатства і царську ласку Петра I, — сів на коня, "на руки повідда, до боку шаблюку, на ноги сталі стремена" — і пішов добувати волю своєму народу. І останній "гетьман" України нашого часу, "попередник" останньої нашої надії уже запродався московському новітньому самодержцю, був готовий продати всю Україну, та фактично і продав її, щоб сидіти на золотому унітазі, купатися в золотій ванні, братись за золоті дверні ручки, "їсти очима" золотий батон. Таке виродження відбулося за якихось триста років. Це вже постала і не еліта, і не інтелігенція, а хижка бандитська "професура", що нажилася на плоті і крові народній. Юродувуючий во Христі т. зв. президент забув заповідь: "Не збирайте скарби на землі, а збирайте скарби на небі, бо де скарби ваші, там і серця ваші".

І Грінченко мріяв не тільки про просвіту, а й про такого Просвітителя народу, учителя, який здатний би був своєю скромною роботою — просвітою мас, вигравати найважчі війни за волю і національну незалежність України.

Сучасники вважали Б. Грінченка одним із найвизначніших діячів на просвітнім полі. Іван Франко "найважнішою заслугою" Бориса Грінченка вважав "ту діяльність, яку він розвинув у Чернігові, видаючи переважно своїм коштом, а потім за підмогою фонду Череватенка, кілька десятків популярних книжок, що самі собою творять гарну бібліотеку і яких найбільшу частину прийшлося або писати, або укладати йому самому та його жінці..."⁵.

Є. Х. Чикаленко, на кошти якого Б. Грінченко видавав першу щоденну загальноукраїнську газету "Громадська думка" (1906), після його смерті записав до "Щоденника": "Всім відоме значення Б. Д. Грінченка в ділі відродження України. Такої упертої пра-

ці, такої енергії ніхто досі з українських діячів не виявляв. У найглухіші часи, коли, здавалося, український рух зовсім згас, він мало чи не єдиний чоловік на Україні, не згубив віри у відродження України і всю свою велику енергію, працюючість вжив для того, щоб розбудити громадянство".

Др. Мирон Кордуба у доповіді "Народно-просвітна діяльність Б. Грінченка", виголошеній у Чернівцях через два тижні після похорон, підкреслив, що "Б. Грінченко належить до наших найвизначніших діячів на просвітнім полі. Вірний своїй засади хапався за всяке необхідно пильне діло, особливо за таке, до якого бракувало охочих рук"⁶.

Це був час жорстокого переслідування царською цензурою спроб створити народопроевітню літературу. Боротьба Б. Грінченка проти цензури — це окрема сторінка його життя й боротьби, що потребує окремої розмови, а тут тільки скажемо, що боротьба з цензурою спонукала його надсилати свої твори, зокрема народопроевітні, до Львова, де друкує їх у періодичних виданнях і альманахах, у різних видавництвах і організаціях, зокрема у Львівській "Просвіті".

Грінченко переміг царизм у боротьбі з цензурою у єдиному наступі "народницького резистансу"⁷ ще у 80-х роках, а від 1890 р. мав чіткий план і систему організації і проведення народопроевітньої діяльності.

Розуміння потреби популярних народопроевітніх українських книжок, "дешевих і корисних", серед свідомого українства склалося давно. Епізодично з-під пера українських інтелектуалів з'являлися в світ поодинокі книжечки для народу. І тільки з часу переїзду Б. Грінченка до Чернігова в січні 1894 р. розпочинається постійне систематичне видання народопроевітніх книжок у ново-заснованому Видавництві Бориса Грінченка. За сім років, до переїзду Б. Грінченка в Київ, побачило світ майже 50 видань як на кошти самого Б. Грінченка, так і на по-

даровані Іваном Череватенком 1000 крб на видання народопроевітніх книжок.

Паралельно із Видавництвом Бориса Грінченка 1898 року в Петербурзі було засновано "Благотворительное общество издания общепользных и дешевых книг". На 1901 рік "Благотворительное общество..." стояло на міцному фінансовому ґрунті. Грінченко після переїзду до Києва передав справу видання народопроевітніх книжок саме "Благотворительному обществу..."

Стараннями насамперед Бориса Грінченка український народопроевітницький рух охопив усю Україну. За десять років цей рух мав такі успіхи й географію поширення: протягом 1894—1903 рр. було видано у Києві 62 народопроевітні книжки; у Видавництві Б. Грінченка — 48 і майже 30 у інших видавництвах Чернігова; у СПб "Благотворительное общество..." видало 29 книг; у Харкові — 26; в Одесі — 13; у Черкасах — 16; у Москві — 8; у Полтаві — 6. По одній (першій) книжці на 1903 рік вийшли у Сумах, Лубнах, Луцьку, Бердичеві, Житомирі, Катеринодарі, Кременчуці, дві в Ростові-на-Дону.

Майже в кожному видавничому місті знайдемо слід і руку Бориса Грінченка, що вже перестав робити те, що можливо, а робив те, що треба, і мав цифрами підтвержену славу "Великого Просвітника".

Тут не подаю назви народопроевітніх творів, виданих у Львівській "Просвіті", близько 50-ти у "Дзвінку", в інших виданнях і видавництвах Галичини і Буковини.

1904 року в Петербурзі Дмитро Дорошенко видав збірник відгуків на народопроевітні книжки разом із бібліографічним покажчиком "Народная украинская литература". У збірнику подано 189 найменувань народопроевітніх книжок і відгуків на них преси. Звичайно, укладач не претендував на належну повноту.

Покажчик "Народная украинская литература" Д. Дорошенко уклад подобно до покажчика Х. Д. Алчевської "Что читать народу", тільки подає винятково українські видання, щоб "облегчить... труд лиц, желающих познакомиться с книгами беллетристического и популярно-научного содержания на народном языке"⁸.

Далі буде.

¹ В. Яременко. Неизвестные письма Б. Д. Гринченко. // Радуга. — 1963. — № 12. — С. 160.

² Ніна Населевець. Листи Б. Грінченка [до І. М. Руденка] // Сіверянський літопис. — 1997. — № 1—2. — С. 156—157.

³ Там же, с. 157.

⁴ Там же, с. 159.

⁵ Іван Франко. З остатніх десятиліть XIX віку. // Франко І. Твори: У 50 т. — Т. 41. — К., 1984. — С. 514.

⁶ Др. Мирон Кордуба. Народно-просвітна діяльність Б. Грінченка. // На могилу Бориса Грінченка. Три промови. — Чернівці, 1910. — С. 21.

⁷ Ю. Ковалів. Історія української літератури: кінець XIX—початок XXI ст.: у 10 т. — К., 2013. — Т. 1. — С. 38.

⁸ Д. Дорошенко. Народная украинская литература. Сборник отзывов на народные украинские издания. — С.-Петербург, 1904. — С. 5.

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Кенгір: прелюдія свободи?

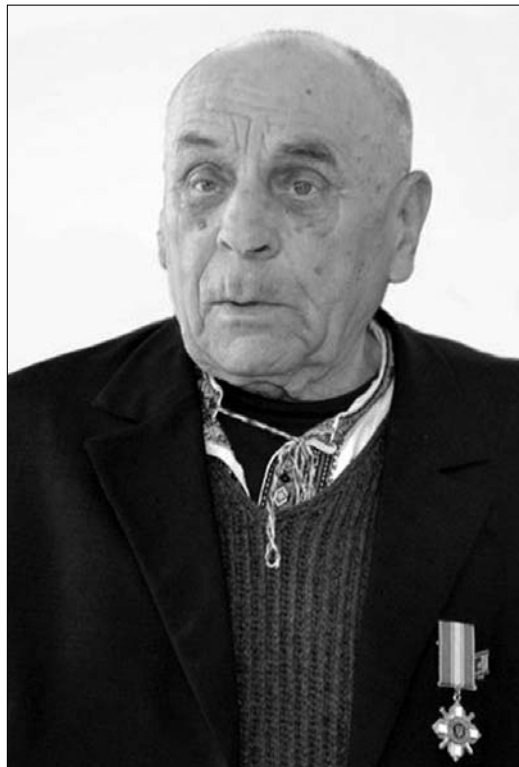
...У приміщенні селищної пошти людей небагато. Ось дідусь відправляє невелику бандероль. Він часто сюди приходив — розсилав книжки своїм знайомим. Дівчина, що за склом, приймаючи переказ, відповідає одному з відвідувачів російською. Дідусь відразу реагує:
— Чому це Ви не говорите рідною мовою?
— Та запитали по-російськи, — пояснює дівчина.
— А як я до вас англійською говоритиму? — не вгаває дідусь. І відразу ж переходить на англійську мову.
Дівчина на якусь мить розгублюється, а потім усміхається:

— Та годі вже, Володимире Михайловичу, говоріть українською...

У селищі Побужжя Голованівського району, що на Кіровоградщині, цього літнього чоловіка знають усі — не дай Боже при ньому сказати щось погане про Україну, ніколи не змовчить, відразу стає на захист. І хоч літа вже не ті (дев'ять десятків на носі), але сили духу й енергії — молодь позаздрить.

Колишній воїн УПА Володимир Караташ не із Заходу приїжджий, а родом із цих країв, із Голованівщини, з Центральної України, 17-річним юнаком вступив до ОУН, був стрільцем у сотні Сталевого, що діяла в районах Гайсина, Умані, Гайворона, Голованівська. За те, що відкрито боронив Україну, його разом із батьком німці засудили до розстрілу. Батька окупанти розстріляли, Володимир зумів утекти. Після приходу червоних за ту ж “провину” — що став на захист України — отримав вісім років таборів. Уже в таборах його знову арештовували: із товаришами згуртувалися і таємно виготовляли зброю для захисту в'язнів у разі необхідності. За це отримав новий вирок — розстріл. П'ять місяців провів у камері смертників, звідки вісім разів ночами виводили ніби на розстріл, але щоразу, покружлявши коридорами, переводили в іншу камеру. Після смерті Сталіна розстріл замінили на 25 років ув'язнення. Відбував їх у спецтаборі суворого режиму “Степлаг”, селище Кенгір, що в піщаній пустелі Казахстану.

60 років тому саме там спалахнуло найбільше в історії ГУЛАГу повстання. І пам'ятне воно Володимире Михайловичу не лише тим, що був його активним учасником, а що саме в такі ж травневі дні на барикадах Кенгіра зустрів дівчину — Ганнусю, майбутню дружину. А тоді вони стали найвільнішими людьми в СРСР.

Сорок днів Кенгіру

Саме так назвав Олександр Солженіцин учасників Кенгірського повстання. Було їх за різними даними від 7 до 13 тисяч політв'язнів, три чверті яких, як стверджує Володимир Караташ, — українці.

Повстання спалахнуло через те, що після смерті Сталіна багатьох в'язнів ГУЛАГу влада амністувала, але це не стосувалося тих, хто свідомо боровся з системою, тим більше українських патріотів. Їхне утримання в таборах не лише не пом'якшилось, а стало ще жорсткішим. Начальство, конвоїри поводитися з в'язнями гірше, ніж із рабами. Тяжка праця на копальнях (10-годинний робочий день), постійний голод, заборони, за найменший непослух змушують лягати чи сидати в болото, великі білі номери на спинах. Під час конвоювання — жодних розмов.

На Великдень 1954 року колона дівчат вели з нічної зміни на цегельному заводі в зону концтабору. Назустріч їм, паралельною дорогою йшла на роботу колона хлопців. Незважаючи на матюки конвою та гавкіт собак, хлопці гукнули: “Христос воскрес!”, а дівчата дзвінко відповіли: “Воістину воскрес!”. А вже в жіночій, і в чоловічій зоні були переважно українці! Один із конвоїрів полоснув автоматною чергою по чоловічій колоні — 13 осіб було вбито відразу, п'ятеро з 33 поранених померли потім у лікарні. Звістка про цей випадок сколихнула концтабір і, очевидно, стала початком визрівання масштабного повстання.

Адміністрація, відчуваючи це, направила в зону політв'язнів 600 кримінальників, сподіваючись спровокувати ворожнечу, різанину, аби мати легальну підставу ввести в зону війська. Але наші хлопці, українці, серед яких був і Володимир Караташ, уміло провели з ними перемовини, пояснивши, що на випадок чого зуміють себе захистити, а свої права відстоювати краще разом. І кримінальники не підвели. За всі 40 днів повстання з їхнього боку не було жодної зради.

Повстання почалося 16 травня оголошенням загального страйку. Табірне начальство, ніби поступившись, пообіцяло виконати вимоги, але вже увечері стало зрозуміло — це лише слова. В'язні вигнали всю охорону та обслугу, зруйнували мури між концтабірними пунктами, захопили господарчий двір. Охорона намагалася перешкодити цьому кулеметними чергами, не обійшлося без жертв, але повсталі хитрощами і маневрами зуміли досягти

свого. На звільненій від чекістів території фактично організували самоврядування: на загальному мітингу обрали комісію, яка керувала життям вільної республіки. Вона повинна була спрямовувати хід повстання, утримувати порядок і дисципліну (про моральність додатково дбали священники, яких достатньо було серед в'язнів, вони відправляли богослужіння, відспівували померлих, навіть повінчали кілька пар), вести переговори з представниками влади, дбати, щоб усі життєво необхідні установи (харчоблок, лікарня, лазня, склади, майстерні) працювали без збоїв.

За сорок днів повстання не було жодного випадку грабунку, насильства, злочинства, міжконфесійних чи міжнаціональних конфліктів. Повсталі випускали стінгазети, плакати, складали відозви до солдатів і офіцерів дивізії, що оточила “вільну територію”, листівки до мешканців селища Кенгір, які потім за допомогою повітряних зміїв (винахід японців, що їх на зоні було з десяток) розсіпали серед житлових будинків.

Багаторічний в'язень, борець за незалежну Україну Михайло Сорока (помер 1971 року в радянських концтаборах, провівши там понад 30 років) написав гімн Кенгірського повстання — “У гарячих степах Казахстану”, який був дуже популярним серед повсталих. Траплялися серед них і колоритні фігури, наприклад, гуцулка Параска, могутня дівчина, яка могла подужати будь-якого хлопця і як донор віддала багато крові пораненим.

Уже 27 травня відбулися пере-

говори з представниками влади, на яких крім табірних керівників були присутні тодішній заступник міністра МВС СРСР генерал С. Єгоров і начальник ГУЛАГу генерал І. Долгих. Повсталі вимагали: зняти принижуючі номери з одягу політв'язнів, ліквідувати обмеження на листування, посилок, дозволити побачення з рідними, скоротити тривалість робочого дня до восьми годин, зняти замки з дверей і ґрати з вікон бараків, поліпшити харчування та побутові умови, звільнити неповнолітніх, престарілих і хворих, притягнути до кримінальної відповідальності тих охоронців, які розстрілювали невинних людей, і розпочати перегляд справ політв'язнів. Учасники переговорів ніби з усім згоджувалися, але реальних кроків ніхто робити не поспішав.

Тим часом острівцем свободи жив своїм життям. Місцеві умільці налагодили автономне електроживлення, інженери конструювали радіопередавач, який би сповістив усьому світові про події, що відбувалися в повсталому Кенгірі. Ходила чутка, що 22—23 червня це таки вдалося зробити і перше повідомлення передали. Багато хто вважає, що саме це стало останньою краплею, що переповнила чашу терпіння влади — вона не могла допустити, щоб подібна інформація поширювалася. До речі, всі учасники Кенгірського повстання, які залишилися живими, дали підписки тодішній владі, що не розголо-

шуватимуть того, що з ними відбувалося. 1956 року на Захід зумів потрапити очевидець Кенгіра лікар-угорець Ференц Варконі. Він першим розповів світові про Кенгір.

Звісно, ніхто не чекав, що влада застосує танки, проти них була безсилою та зброя, яку заздалегідь готували повсталі. Майже 700 трупів, серед яких були і дівочі, стали розплатою за 40 днів волі.

Свідчення про ті події разом із власними спогадами та коментарями Володимир Караташ зібрав у книгу “На барикадах Кенгіра”, яка побачила світ коштом кількох однодумців і самого автора накладом усього 500 примірників. Ця книга стала лауреатом обласної літературної премії імені Євгена Маланюка в номінації “Публіцистика”. Друге видання здійснило видавництво “Український пріоритет”, директор якого Володимир Шовкошитний презентував видання студентам педуніверситету й широкій аудиторії в обласній бібліотеці імені Д. Чижевського.

“Впали мури, що нас розділяли, і зустрілися брат і сестра...”

Жіноцтво під час Кенгірського повстання — особлива тема. Спочатку кримінальники прагнули якомога швидше дістатися у

жіночу зону, аби добре розважитися. Але хлопці-політв'язні їх попередили, що там не просто “баби”, а їхні матері, сестри, землячки, тож вони не дадуть їх скривдити.

Серед членів комісії, яка керувала життям острівця свободи, було троє жінок. Дівчата брали участь у всіх роботах, навіть у вартуванні, облагороджуючи чоловіче товариство.

У ті дні Володимиру Караташу запала в душу дівчина з Рогатина Ганна Людкевич. Її батька замордували в Іркутську в “Озерлазі”. Мама була на довічному поселенні в Якутську, а Ганнуся з молодшою сестрою Марійкою опинилися в Кенгірському таборі. І хоча обоє були засуджені на 25 років, після повстання їх розкидали по різних таборах, але Володимир Михайлович усіма засобами намагався тримати зв'язок із коханою. Після неочікуваного звільнення (його справу розглядав сам Леонід Брежнев, який після щирої розповіді хлопця сказав: “Таких людей надо награждать, а не сажать!”) розшукав Ганнусю в Якутії.

Ганна Лук'янівна пригадає яскравий епізод перших днів повстання:

— Уранці 17 травня біля нашого барака почалися заворушення: трьома хлопцями якось вдалося втекти за зону тюрми, їх, звісно ж, наздоганяла охорона. Дівчата швиденько зорієнтувалися і зробили живу загорожу, взявшись по під руки, а на грудях — долони в замок. Чекісти наказали розійтися. Побачивши, що ми не слухаємося, гидко матюкалися і пригрозили, що стрілятимуть. Ми стояли. Почали стріляти поверх голів. Стало страшно, але не відступили. Тоді приїхали пожежники і з бранспойтів поливали нас холодною водою. Через деякий час і автоматники, і пожежники відступили і пішли у бік вахти. Ця наша маленька перемога додала сил і надії, ще більше об'єднала дівчат.

Перших жертв повстання, яких скопив кулемет під час штурму мурів, дівчата прибрали, обмили кров, одягли у вишиванки. Серед убитих був один кримінальник і один узбек, їм дівчата теж знайшли вишиванки. За це мусульмани та кримінальники були вдячні українським дівчатам. Тих хлопців, що першими наклали головами під час Кенгірського повстання, на відміну від багатьох в'язнів ГУЛАГу, поховали по-людськи.

Після звільнення Володимир Караташ закінчив Одеський університет і 25 років викладав англійську мову в школі. Разом із дружиною побудували дім, виростили двох гарних дітей, дочекались онуків. Усі роки їх єднала любов, спільна пам'ять і готовність будь-якої миті боронити Україну. На жаль, Ганна Лук'янівна уже пішла у кращі світи, але Володимир Михайлович, хоч і лишився сам на садибі, де все зроблене власними руками, такий же — незламний духом і непорушний, мов скеля, у своїй любові до рідної землі.

«...Народилися з ним у собі»: Тарас Шевченко

Сидір КІРАЛЬ,
доктор філологічних наук, професор НУБіП України

Спогади Ірини Жиленко “Ното feriens” (у перекладі з латини означає “Людина святкуюча”) одразу привернули увагу читачів та дослідників української документалістики. Найбільша їхня цінність у тому, що авторка без особливого патосу, широко й відверто відтворює ті складні часи, коли українські шістдесятники у страшні роки радянського режиму рятували нашу мову, культуру, літературу від повзучої русифікації, вважаючи це національним лихом для України.

Тараса Шевченка вперше згадано у другому розділі “Прамузика” першої книги спогадів, де І. Жиленко роздумує над таїною людського народження, життя і смерті й водночас намагається реконструювати таїну народження музики своєї душі, що згодом перейде у її поетичне слово. І. Жиленко оповідає про витоки свого “духовного українства” й називає три головні його складові: спілкування з бабусею як представницею неосвіченого, але мудрого й інтелігентного від природи українського селянства, народну пісню і поезію Тараса Шевченка. При цьому поетеса робить посутнє уточнення, що дату народження Кобзаря, незважаючи на її погану пам’ять на цифри, знала ще змалку та визнавала справжнім святом. Водночас дати смерті Т. Шевченка і дати “визволення його праху з Московії” для І. Жиленко не існувало, “бо для таких, як він, немає смерті”, писала вона у листі до свого чоловіка В. Дрозда від 09.03.1966 року. Для І. Жиленко Тарас Шевченко — це “свята людина”, отож письменницю обурювали брутальні статейки про нього на сторінках газети “Киевские ведомости” вже у часи незалежної України. Є всі підстави стверджувати, що саме завдяки Шевченкові вона не стала людиною “одного дня і одної миті”, а “залишилася вірна одній землі, одним друзям, одній любові і одному поклонянню”, що саме через слово Шевченка, наголошує І. Жиленко, сповна збагнула своє національне коріння, яке “занурено так глибоко, що одірватися од нього можна тільки в смерть” [27]. Про це свідчить її щоденниковий запис від 11.IV.1961 року: “...Довго стою перед портретом Шевченка... Скільки себе пам’ятаю — це ім’я і ця велика душа завжди були зі мною і в мені. Неможливо згадати, коли я вперше почула його вірші і його ім’я. Здається, що й народилася з ним у собі” [92]. Датування І. Жиленко знакового моменту входження Шевченка як поета і людини в її свідомість — “народилася з ним у собі” — глибоко метафоричне, до певної міри навіть узагальнено-символічне. Гадаємо, що авторка не випадково акцентує

увагу читача на тому, що для її ровесників, як, зрештою, для нині суших і прийдешніх поколінь, Шевченко був і є чимось більшим, ніж поет. Шевченкова геніальність, його любов до України й рідного народу, наголошує поетеса, **мають бути навічно “з нами і в нас”**. І. Жиленко свідомо підкреслює визначальну складову щодо рецепції слова Шевченка в широкому філософському його розумінні: без усвідомлення нами тої простої істини, що думи й думки Т. Шевченка, його свободоловність, жертвовність мають бути у кожного “з нас у собі”, адже Україна як держава, а українці як повноцінна нація за інших обставин та вибору інших духовних критеріїв — не відбудуться! Переконалим доказом тому є не лише груднево-лютневі суспільно-політичні події в Україні, а й фактична спроба московських карликів-вождів завоювати нашу країну.

Шевченківські урочистості 1964 року відбувалися, згадує І. Жиленко, під пильним наглядом “ідеологічних” бійців КДБ, а парк біля пам’ятника Шевченка в Києві “було оточено міліцією, “сторонніх” не пускали!”. А в іншому святому для

ні заходи із ушанування Кобзаря у компартійні часи перетворювалися на фарс, який ставав нормою, і все це “показушне, помпезне, лицемірне” дійство, справедливо наголошує авторка спогадів, тривало упродовж багатьох років. І. Жиленко була свідком тих жахливих подій, коли 1964 року по-варварськи знищили унікальний шевченківський вітраж у червоному корпусі Київського університету, створений талановитим художником О. Заливахою у співтворстві з А. Горською, Л. Семікіною, Г. Зубченко, Г. Севрук. За наказом ректора І. Швеця, аби уникнути громадського обговорення, “вітраж розламали, а до університету нікого не пускали” [274]. Найогиднішим й до безміру цинічним було те, що вся ця вакханалія із погромом відбувалася на очах Л. Семікіної, “якій порадили “убиратися вон і не мешать”. І. Жиленко передає ті страшні хвилини неймовірного приниження не лише пам’яті Т. Шевченка, а й людської й національної гідності: “Люда аж чорна, каже: “Ніби рідну дитину різали на очах”. Опанас ще більше посивів. Це вже не жарти, не гра в КТМ (Клуб творчої молоді. — С.К.)

го праху, народ всупереч заборонам влади знову зійшовся до пам’ятника Кобзареві в Києві, де арештували багатьох аспірантів, студентів, яких “тримали до ранку, ображали, погрожували. Із знайомих було взято Бориса Мамайсура, поета. Він

гої книги спогадів І. Жиленко з образною назвою “Цвітіння сивини”. Творився цей розділ тоді, коли авторці виповнилося вже 62 роки. І. Жиленко зізнається, що писалось у ту пору якось особливо, “не так, як завжди”, і “треба бу-

Ірина Жиленко

нездужає на епілепсію. У буцегарні з ним стався напад. А ті бовдури вирішили, що він прикидається, і поводитися з ним жахливо. А під ранок викликали лікаря” [547]. Ось де ховаються витоки сучасного “Беркута” та інших політичних птахів-хижаків, які нищили й далі продовжують нищити українську мову, літературу та культуру.

І. Жиленко згадує й про знамениту актрису Тетяну Цимбал, яка блискуче декламувала твори Т. Шевченка. Під враженням від почутого І. Жиленко точно діагностує, чому на вечорах шанованої народом актриси “як завжди, на одного глядача — три нашорощені тіні”, тобто працівники КДБ. І. Жиленко іронізує, що вона “на місці власті передержалих заборонила б читати Шевченка взагалі. У нього кожне слово — важке і непримиренне, сповнене крамольного, як на наш час, змісту. Це — щодо політичності його поезії”. І. Жиленко глибоко переконала і в тому, що “поряд з віршами Шевченка — не звучить ніхто. Усі якось в’януть і слабнуть. Шевченко — один”. А тому небезпідставно стверджує, що “уся наша “новаторська” література — штучна, претензійна і млява. Отже, сила поета далеко не в новаціях, а в самім собі” [308].

До спадщини Т. Шевченка І. Жиленко апелювала дуже часто. Так, наприклад, коли у листах до В. Дрозда обговорювалася проблема взаємозв’язку літератури і народної творчості, вона називала взірцем такого унікального й природного поєднання і взаємозв’язку саме твори Т. Шевченка. На її думку, ця унікальність спричинена й тим, що, окрім вродженого таланту, письменник повинен мати ще й “виболілу до дна душу за свій упосліджений народ, як у Шевченка. А отака душа, на жаль, рідкісна за літературний талант” [586].

Т. Шевченко фігурує й у вісімнадцятому розділі дру-

ло мені зістаритися, щоб зрозуміти нарешті, що таке поезія і як потрібно її писати”. Вона не сприймала “ребуси модернових поетів”, їхню “претензійну гру в обраність, амікошонство і епатаж”, оскільки розуміла, що “поезія — це невимовне, невлемове чаклунство, життєва сила, яка наповнює слово світлом і простором” [713–714]. До такого розуміння сутності поезії привів її саме Т. Шевченко, бо “якось у пору цвітіння дерев, милуючись квітучим вишняком”, вона “раптом почала промовляти вірш Шевченка “Садок вишневий коло хати...”. І аж задихнулася від свіжості, пронизливого світла і велетенського огрому світу Божого, захищеного в тих простих рядочках. Я мовби вперше “побачила” цей геніальний твір. Це саме те слово, яке сотворює світ. [...] Не буває ні поезії “для народу”, ні “елітарної” поезії. Є тільки ПОЕЗІЯ. Вона або є, або її немає. [...] Поезія — це дихання Всесвіту. Як і Музика” [714]. Бо й справді, Шевченкове слово наповнює наші серця отим потужним “світлом і простором”, отож таїною музики людської душі, адже тільки такі святі люди, наголошує Ірина Жиленко, як Шевченко, Бах, Рафаель, “виправдовують існування людини на Землі” [722].

Відповідно до набутої життєвської мудрості і поезія Шевченка, і ставлення до нього як до людини й митця набувало в І. Жиленко нових барв, ново прочитання й розуміння, нового сприйняття. Так, на початку 2000 року І. Жиленко відвідала виставку художника Веніаміна Кушніра. Його картини вражали “своєрідністю, витонченістю, глибинністю і печалю”, якої не було у художника в роки їхньої “буремної молодості”, тобто в 60-ті роки ХХ століття. Та найбільше, зауважує І. Жиленко, “приголомшив портрет Шевченка: біле вбрання, майже біблійне — аж до босих ніг. У безсилу опущений

Михайлина Коцюбинська

українців місці, у Каневі, “не можна було цілий день і близько підійти до пам’ятника. Від самого підніжжя він був оточений. Наші хлопці хотіли покласти на могилу калину. Це їм вдалося тільки пізно ввечері. Річ у тім, що мав приїхати Скаба (компартійний і державний діяч. — С.К.) класти вінок. Через те на всій дорозі до Канева через кожні десять кроків стояв мільтон!” [274]. Україну почало душити компартійно-маланчуківське мотуззя несвободи й неволі. І яке ж це все знайоме й нам!

Та незважаючи на такі “запобіжні” заходи, народ бунтував. Неочікуваною сенсацією тогорічних свят стало й те, зазначає І. Жиленко, що через недогляд на запрошенні було видрукувано дві цитати з творів Шевченка, які, “звівши докупи, можна прочитати таке: “Караюсь, мучусь, але не каюсь... В сім’ї вольній, новій...” [309]. На жаль, ювілей-

Алла стояла в кутку, спиною до гурту і плакала. Стельмах усе повторював: хуліганство, бандитизм” [274]. Усе це робилося свідомо й цілеспрямовано, адже партійні керманічі прекрасно розуміли, що справжній митець — це душа кожного народу і держави, а Шевченко, як слушно твердить І. Жиленко, фактично є тою душею України як держави, яку і царська Росія, і тодішня (та й нинішня) влада люто ненавиділи. Та попри все, оптимістично заявляє поетеса, Тарас Шевченко, — це “такий Колос, із якого ні радянська влада не насмілилася дуже ґрунтовно вилучити “націоналістичні ухили”, ні сучасні українські товстосуми не насміляться вилучити “холопські симпатії” [323].

У травні 1965 року І. Жиленко пише В. Дрозду, що під час чергових роковин “визволення Шевченка з московської землі”, тобто перепоховання його

на сторінках спогадів І. Жиленко та М. Коцюбинської

руці — присохле, блаженське
гронце калини. І очі! Неймовірні! Очі самого Веніаміна (я їх добре пам'ятаю) — такі нестерпно-стражденні, розгублено-дитячі. Аж докірливі (мовляв, Господи, чому ти поклав цю ношу саме на мене?). Горло перехопило” [730]. І далі вона слушно зауважує, що лише “час витончує душі людські”, й на підтвердження висловленого згадує мозаїку Опанаса Заливахи “Тарас Шевченко”, створену в 60-х роках, яка “аж водала гнівними багряно-чорними кольорами: “Чи буде суд? Чи буде кара? ...”. То був наш, земний, Шевченко. Побратим по боротьбі”, якому, до речі, духовна посестра І. Жиленко Михайлина Коцюбинська готова була б, як і І. Світличному, носити передачі в тюрму. З картини В. Кушніра він поставав “уже позамежним і всесвітнім, мов Христос: і в ногах, на звитку, слова: “І мертвим, і живим, і ненарожденним...”. Це вже щось — згори, звідти...” [730].

У родині М. Коцюбинської, як свідчить її “Книга споминів”^{***}, слово Поета звучало завжди, адже це був улюблений письменник її матері Катерини Яківни Бедризової, що походила з родини кримських вірмен. Особливу насолоду Катерині Яківні дарувало читання “Щоденників” Т. Шевченка. Саме з матір'ю шкільна золота медалістка, здавши документи на українське відділення філологічного факультету Київського університету, вирушила пароплавом у серпні 1949 року до Канева: “Це була, — згадує М. Коцюбинська, — моя перша “особиста” зустріч із Шевченком. У книзі вражень відвідувачів я залишила запис — юнацьку клятву вірності Шевченкові й рідній культурі” [25]. Вірність і Шевченкові, і даній клятві служити рідній культурі М. Коцюбинська берегла до останку своїх днів, ніколи й ні за яких обставин життя не зрадила дану там, у Каневі, обітницю.

Як член товариства “Знання” М. Коцюбинська мандрує до Талліна (1961) та Баку (1964), де виступає на офіційних вечорах із нагоди ювілейних дат Шевченка. Окрім того, у тих містах, наголошує мемуаристка, “заявок ... було чимало, іноді випадало навіть по дві лекції на день”. У “Книзі споминів” М. Коцюбинська розкриває “секрети” своїх успішних виступів перед іншомовною публікою у школах, бібліотеках, робітничих гуртожитках та на підприємствах. А суть “секретів” полягала у тому, що лектор “намагалася розповідати просто й задушевно, ненав'язливо”, водночас “твердо” показуючи “велич українського генія і його значення для самосвідомості народу” [39].

У Баку М. Коцюбинській довелося виступати під час обідньої перерви на швейній фабриці й, зрозуміло, що радян-

ські “робітничі слухали, жу-ючи свої бутерброди”. Та сталося непередбачуване: одна із них попросила прочитати весь текст поеми Т. Шевченка “Катерина”. І далі М. Коцюбинська описує магічну дію Шевченкового слова на багатонаціональну аудиторію: “Я розкрила “Кобзар” і виконала їхнє прохання (читала в оригіналі). Жінки уважно слухали, дехто витирала сльози” [40]. У столиці Азербайджану, пригадує вона, трапилася з нею й інша кумедна пригода: її запросили виступити з лекцією про Шевченка у клубі пожежників під час перезміни робітників, яка, зазвичай, відбувалася о 8-й годині ранку. На неабиякий подив М. Коцюбинської та інших

почуваю себе як удома, бо поет, який написав “Кавказ”, не може бути чужим народам Кавказу. І темпераментно прочитала напам'ять в оригіналі великий уривок з поеми. Що тут зчинилося! Всі повставали зі своїх місць, шось кричали: “Слава Україні!” — переклали мені. Після закінчення вечора голова товариства “Знання” доручив своєму заступникові провести мене до готелю, аж до дверей номеру — “щоб не вкрали”... [40]. У зв'язку із цим спогадом М. Коцюбинської, у яких якої текла вірменська кров, перед нами зримо постає незабутній і водночас печально-сумний епізод в історії Революції Гідності на Майдані 2014 року, коли українець вірменсько-

дид Інститут літератури АНУ. “На той час, — згадує Михайлина Коцюбинська, — це була нова, недосліджена тема”, а її виступ “мав великий успіх”, після якого “вічно екзальтований Дмитро Косарик ... кинувся до трибуни, вирвав з вазона квітучу примулу й урочисто вручив мені...” [26]. Працюючи над кандидатською дисертацією про поезику Т. Шевченка і український романтизм, зізнається М. Коцюбинська, вона відкрила для себе “...цілі поклади невідомого ... з історії української — і не лише української — літератури й уперше по-справжньому осмислила її, і, зокрема, Шевченка, у світовому контексті” [27]. Згодом цей науковий досвід стане солідним підґрунтям її планової роботи про поезику Т. Шевченка, яку успішно завершила ще 1966 року. Однак “одіозність прізвища” авторки, тобто її належність до “інакомислячих” інтелігентів того часу та через “оглуплювання тексту” рукопису рецензентами Н. Крутіковою та П. Колесником монографія “Етюди про поезику Шевченка” побачила світ лише 1990 року. Отож заборона на справді наукове шевченкознавство М. Коцюбинської тривала майже 24 роки, хоча її статті, опубліковані в тогочасній радянській періодиці, мали неабиякий успіх поза Україною. Так, наприклад, авторитетний канадський шевченкознавець Ю. Луцький в одному з листів до М. Коцюбинської зізнавався, що вона “як дуже цікавий критик Шевченка” була “першою”, що писала про поезику Шевченка “... так, що я міг Вас читати серед радянської сірятини” [242].

Про глибоке знання М. Коцюбинською творчості Т. Шевченка та тонке відчуття нею його поетичного слова свідчить й інший цікавий епізод з її таллінських мандрів, докладно описаний у “Книзі споминів”. Після урочистої частини на вечорі читали вірші Шевченка в перекладі естонською мовою. Викладач Таллінського університету, який супроводжував київську гостю, запропонував їй “... вгадати за перекладом оригінал. І я вгадала — за неповторною живою інтонацією — “Минають дні...”. М. Коцюбинська справедливо стверджує, що якраз ота велика сила Шевченкового слова, ота “жива” його інтонація потужно впливала на слухачів і “ла-мала” усталені етнічні канони: “Незважаючи на відому балтійську стриманість, і моє слово, і концерт сприймали дуже тепло, а після всього до мене за кулісами підійшов літній естонець, узяв мою руку у свої і задумливо сказав: “Тепер я знаю, як українці люблять свого поета” [40].

Той факт, що і в Баку, і в Таллінні публіка так тепло й сердечно сприймала Шевченкове слово, неабияка заслуга

й М. Коцюбинської, адже для неї геніальний український Поет насамперед був найвищим мірилом Правди, Добра і Справедливості. У “Книзі споминів” авторка розповідає про “пам'ятну розмову” із відомим радянським шевченкознавцем Є. Кирилюком напередодні виключення її з лав комуністичної партії. На вимогу М. Шамоти М. Коцюбинську перевели з відділу теорії літератури у відділ шевченкознавства, аби вона “не плямувала його ідеологічної чистоти”. Є. Кирилюк, завідувач відділу шевченкознавства, був людиною доброю, однак “полюхливою”, знав Михайлину ще з дитинства, широко переживав і хотів уберегти її від “гріха”: “Завівши мене в якийсь куток, де нас не могли підслухати, він розповів, як під час чергової кампанії боротьби з українським буржуазним націоналізмом він каюся на всіх можливих рівнях, аж доки десь угорі не розібралися й не відкинули звинувачень” [51–52]. Зрозуміло, що таку тактику поведінки М. Коцюбинська категорично не сприймала, та й, зрештою, в чому вона мала каючись! Для неї абсолютно було неприйнятним те, що Є. Кирилюк, навіть маючи за мету такі “благородні” наміри щодо її подальшої долі, упродовж життя вивчав творчість Т. Шевченка, а в “житті поведився так не по-шевченківськи”, так і не збагнувши головної її визначальної лінії життя Поета — непримиренність із неправдою, зі злом, з малістю людського духу. М. Коцюбинська була глибоко переконана в тому, що якби Шевченко жив у той час, то він би однозначно був не з Є. Кирилюком на вечірній раді, а “із Світличним у камері”, і вона б носила у тюрму і Шевченкові, і Світличному передачі ... На цьому розмові урвалася” [52].

Листи, щоденники, спогади, художні твори й картини, наукові шевченкознавчі розвідки шістдесятників проливають світло на таїну, так би мовити, їх “першого причастя” словом Т. Шевченка. Отож якщо вести мову про екзистенційний вибір шістдесятників між своїм і чужим, що агресивно насаджувалося в часи радянської тоталітарної системи (на жаль, цей процес триває й досі), то для Ірини Жиленко, Михайлини Коцюбинської та їхніх друзів у цьому виборі надзвичайно важливу роль відіграла саме творчість Тараса Шевченка, його страдницьке, але водночас величне життя їхнього “побратима по боротьбі”.

* Жиленко І. Homo feriens: Спогади / передм. Михайлини Коцюбинської. — К., 2011. — С.602. Надалі у тексті у квадратних дужках цифрою позначено сторінку книги спогадів. — С.К.

** Коцюбинська М. Книга споминів. — К., 2006. — 288 с. Надалі у тексті у квадратних дужках цифрою позначено сторінку книги спогадів. — С.К.

постояльців готелю лектора до цього клубу було доставлено пожежною машиною. Та найцікавіше М. Коцюбинську очікувало попереду: “Аудиторія виявилася багатонаціональною і напрохот пильною — один із присутніх навіть процитував аналогічні Шевченкові рядки з патріотичної поезії Махтумкулі”. А насамкінець до неї “...підійшов, — з особливою теплою згадує М. Коцюбинська, — старий чоловік-азербайджанець: “Батько-мати є? — Ні. — Сестра-брат є? — Ні. — Будеш мені сестра...” [40].

Виступ М. Коцюбинської у Баку 1964 року на урочистому вечорі транслювало республіканське радіо, він увінчався небувалим тріумфом не лише для лектора, а й для утвердження величчя Т. Шевченка: “Я сказала тоді, — згадує вона, — що загалом ювілейну дату краше відзначати вдома, але я тут

го походження Сергій Нігоян незадовго до загибелі так проникливо і з великою любов'ю, як свого часу М. Коцюбинська у Баку, читав уривки із Шевченкового “Кавказу”. На жаль, ця перша смерть розпочала трагічний відлік Героїв Небесної Сотні, які, без сумніву, йшли на вірну смерть за свободу України, натхненні ідеями геніального Шевченка, портрети якого прикрашали бунтівний Євромайдан.

Новаторськими за своїм змістом були й літературознавчі розвідки М. Коцюбинської про Кобзаря, творчість якого почала серйозно вивчати ще студенткою Київського університету імені Тараса Шевченка. Так, зокрема, на п'ятому курсі вона блискуче виступила з доповіддю про переклади Тараса Шевченка англійською мовою на Шевченківській конференції, яку прово-

Шевченкознавцю Зінаїді Тарахан-Березі — 75

22 травня Тарасова гора зустрічала гостей, які прибули звідусіль вшанувати пам'ять Тараса Шевченка у день його навічного повернення в Україну. Численні мистецькі колективи, науковці, громадські діячі, представники всіх куточків України та зарубіжжя пройшли Останнім шляхом Кобзаря по канівській землі від Успенського собору до місця його вічного спочинку. Знаменно, що саме цього дня щиро вітали з 75-річчям Зінаїди Тарахан-Березу, яка все своє життя присвятила цьому святому для кожного українця місцю. Почесна відзнака Черкаської обласної ради та обласної держадміністрації “За заслуги перед Черкащиною”, вручена головою ЧОДА Юрієм Ткаченком, квіти і теплі слова від міністра культури України Євгена Нищука, директора Інституту літератури НАНУ Миколи Жулинського, колег, численних друзів, — то визнання не лише її щоденної подвижницької праці, а й постійного вболівання за збереження пам'яток і довілля Тарасової гори. І цього дня Зінаїда Панасівна представляла гостям виставку “В. Г. Кричевський. Ескізи внутрішнього та зовнішнього оформлення Будинку Музею Тараса Шевченка в Каневі. 1930-ті рр.”, аби ще раз привернути увагу української влади та громадськості до необхідності повернення музею національного духу. На цьому вона наголосила також у виступі перед учасниками Шевченківського форуму “Свою Україну любіть” і міжнародного літературно-мистецького свята “В сім'ї вольній, новій”, які оплесками вітали цю мужню тендітну жінку — справжнього хранителя національної святині, дослідника історії Чернечої гори, феномену Тараса Шевченка.

Ольга БЛОКІНЬ,
Віта ДЗИМА
Світлини Юрія КАРДАША

Зінаїда Тарахан-Береза — відомий шевченкознавець, провідний науковий співробітник Шевченківського національного заповідника, кандидат філологічних наук (1978), заслужений працівник культури України (2000), лауреат премії імені Володимира Вернадського (2002), автор монографій “Шевченко — поет і художник” (Київ, “Наукова думка”, 1985), “Святиня: Науково-історичний літопис Тарасової гори” (Київ, “Родовід”, 1998), “Заворожи мені, волхве...”: Тарас Шевченко і Михайло Щепкін” (Київ, “Мистецтво”, 2012), збірника спогадів очевидців “Святиня і голодомор” (Львів, 2003), понад трьохсот наукових публікацій у вітчизняних та зарубіжних часописах. 2001 року видавничий центр “Просвіта” (Київ) здійснив друк прилоги до книги “Святиня” — “Тарас Шевченко, Святиня і сучасна Україна”.

Говорять, що долю людини висвітлюють небесні знаки — треба лише вміти їх читати. Таких знаків провидіння в житті Зінаїди Панасівни було безліч, і всі вони пов'язані з Каневом, Тарасовою горою. Народилася вона в сім'ї, яка побожно схилилася перед Шевченковим словом, у хатинці біля дороги, що вела на Чернечу гору. Було це в день, коли нація відзначає повернення в Україну Тараса Шевченка, 1939 року — в рік відкриття Шевченківського меморіалу.

Зінаїда Панасівна закінчила філологічний факультет та аспірантуру Київського університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю “Українська мова та література”. Працювала вчителем Богданівської середньої школи на Закарпатті, а з 1966 року — науковим співробітником, заступником директора з наукової роботи, провідним науковим співробітником Шевченківського національного заповідника. Під науковим

керівництвом Зінаїди Панасівни було створено експозицію музею до 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Чимало зусиль доклала дослідниця, щоб відтворити 1991 року перший народний музей Кобзаря — “Тарасову світлицю”, повернути до Шевченківського меморіалу та реставрувати пам'ятник-хрест 1884 року, встановити Останній шлях Кобзаря на канівській землі, місце, де Шевченко мріяв побудувати хату,

— урочище Мотовиловщина (вершина Великого скіфського городища). Їй вдалося відшукати могилу Ликери Полусмак (колишньої нареченої Т. Шевченка) на канівському цвинтарі вулиці Сільце, відродити сторінки перебування її в Каневі.

Вона завжди виявляє справжню громадянську мужність, відстоюючи священну вершину, національний колорит в оформленні музею Тараса Шевченка. Її пристрасне слово звучить під час захисту заповідних Тарасових об'єктів у зоні охоронного ландшафту Шевченківського меморіалу; 2000 року, коли ухвалювалося рішення щодо розміщення там алюмінієвого заводу, 2010-го — перевантажувального зернового терміналу ТОВ СП “Нібулон”, 2013-го — норкової ферми неподалік Тарасової гори. “Наші попередники, — пише авторка “Святині”, — зуміли донести до нас незайманою цю невимовну красу, що одухотворює і возвеличує людські душі. Наш священний обов'язок — зберегти її для прийдешніх поколінь”.

Дослідження Зінаїди Панасівни, як правило, розгортаються в глибокій аналітичній праці. Науково-популярне видання З. П. Тарахан-Берези “Заворожи мені, волхве...”: Тарас Шевченко і Михайло Щепкін”, присвячене 200-літньому ювілею Т. Шевченка та 225-літтю М. Щепкіна, що вийшло друком за

державною програмою “Українська книга” 2012 року у видавництві “Мистецтво”, було подано на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2014 року за номінацією “Літературознавство і мистецтвознавство”.

З. П. Тарахан-Береза активно працює над науковими обґрунтуваннями історичної основи розвитку Шевченківського національного заповідника, його значення в духовному житті України.

Копітка невтомна праця дослідниці з віднайдіння, опрацювання та осмислення першоджерел дозволила повернути із забуття козацьку церкву Покрови Пресвятої Богородиці, яка стала свідченням героїчної і водночас трагічної долі українського народу. 9 березня 2014 року цю церкву, відроджену неподалік Тарасової гори, на узвишші, за пам'ятним знаком Івану Підкові, освятили представники кількох конфесій. Нині Зінаїда Панасівна завершує ґрунтовне дослідження історії Свято-Покровського пустинного канівського монастиря, до якого належала і козацька церква XVIII ст.

Історія Тарасової (Чернечої) гори, життя і творчість Кобзаря стали життєвим покликанням Зінаїди Панасівни. Адже, як стверджує дослідниця, саме Шевченкове слово “допоможе нам нарешті осягнути невимрущі Заповіді нашого духовного батька і передусім — Любові, Єднання та Братоловія, які сьогодні так необхідні кожному з нас для будівництва Незалежної, Соборної, Демократичної Української Держави”.

Свято в Пересопниці

22 травня 2014 року, в день перепоховання Т. Г. Шевченка в Україні та в престольний празник у селі Пересопниця, біля пам'ятника українській Першокнизі — Пересопницькому Євангелію — відбулося традиційне свято української мови, культури та духовності.

Інна НАГОРНА,
завідувач Літературного музею
Уласа Самчука в Рівному

Розпочалося воно хресною ходю від місцевого Свято-Миколаївського храму до центру села. Біля величного пам'ятника Першокнизі було оголошено: ухвалою Святейшого Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату в Пересопниці відновлюється

діяльність чоловічого монастиря Різдва Пречистої Богородиці, в якому 1561 року було завершено написання Пересопницького Євангелія.

На святі вшанували переможців щорічного обласного літературного конкурсу серед школярів Рівненщини “Перло многоцінне”. Переможцям вручили десятий випуск літературного альманаху “Проріст”, де опубліковано їхні твори. Альманах урочисто вручали члени

правління Рівненського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка Наталія Савчук і голова журі конкурсу письменник Євген Шморгун.

А письменник і радіожурналіст Микола Береза вручив дипломи та цінні подарунки переможцям радіо-вікторини “Волинськими шляхами Кобзаря”, що її до 200-річчя Шевченка провела Рівненська державна телерадіокомпанія спільно з обласними письменницькою та просвітнянською організаціями.

Учасники свята ознайомилися з експозицією місцевого музею Пересопницького Євангелія, з виставкою книг із серії “Бібліотека Літературного музею Уласа Самчука в Рівному”, більшість із яких видано в Україні вперше.

Із словом Кобзаря ми завжди перемагаємо

ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка спільно з блоком проукраїнських організацій “Українська патріотична альтернатива” (УПА), до якого, зокрема, входять “Просвіта”, НРУ, КУН, ОУН, Спілка офіцерів України, Спілка ветеранів 22 травня провели традиційний мітинг біля пам’ятника Тарасові Шевченку в парку напроти Київського національного університету, присвячений 153-річчю перепоховання поета у Каневі на Чернечій горі.

Надія КИР’ЯН
Фото Дмитра НІКАНОРОВА

Розпочався захід покладанням квітів до пам’ятника від патріотичних організацій і шанувальників поета. Зворушливим був момент, коли один із національних авторитетів Євген Сверстюк прикрасив скромними волошками квітник із чорнобривців біля пам’ятника. Хор “Гомін” виконав державний гімн України.

Відповідальний секретар “Просвіти” Микола Нестерчук зазначив: “Сьогодні найактуальніше питання — об’єднання народу, те, до чого закликав наш Пророк: “Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю”. Під цим гаслом ми нині шануємо нашого генія”.

Юрій Шепетюк, голова КУНУ, у виступі наголосив, що всі процвіта Тараса Шевченка справджуються. Голова Київської міської організації НРУ Віктор Горбач акцентував на нинішніх подіях: “Уже 300 років Україна хоче звільнитися від ненависного окупанта. Ми пам’ятаємо ті постріли, які вбивали українців, що вийшли відстоювати свій вибір на Майдані Незалежності. Ще не оклигали від цього, як знову повинні виборювати право жити на своїй землі — ворог знову стріляє в нас. У Москві геббельсівська пропаганда розповідає, що українці — це фашисти, русофоби. Це не так. Прогресивні росіяни стояли разом з нами на Майдані, також віддавали життя за нашу і свою свободу. Ми не любимо лише окупантів. Сьогодні “заробітчани-тітушки” за гроші вбивають українців, нищать нашу землю, насаджують корупцію. Вони будуть покарані. Ми повинні знищити політичну корупцію, коли на виборах купують і продають голоси. Якщо ми цього не зупинимо, Україна ніколи не буде вільною і процвітаючою. Громад-

ський рух УПА, створений 9 березня 2012 року, у день народження Шевченка провів багато акцій і заходів. Ми беремо участь у виборах різного рівня, щоб боротися з корупцією, ідеологією загарбників. Адже Шевченко заповідав: “Борітеся — поборете”.

Член Центрального проводу НРУ Ігор Шевченко представив громадянина Росії, чеченця, який на знак протесту відмовився від російського громадянства. Він розповів, що на Сході в лавах сепаратистів воюють чеченці. Можливо, так і є, але їх там лише кілька десятків, це люди, які за гроші готові продати свій народ, рідну матір. Це не представники народу, який нині перебуває в неволі у складі Чеченської федерації. Чеченці, які сьогодні не з власної волі живуть не на своїй землі, створили величезну армію, яка у випадку інтервенції Росії готова допомогти воювати за свободу українців. “Адже ваша свобода — це поступ до нашої свободи. На знак

протесту проти терористичної політики, яку проводить Кремль на чолі з Путіним і Медведевим, висловлюючи волю мільйонів людей, відмовляюся від громадянства Російської Федерації, щоб позбутися тих ланцюгів, які носив протягом 50 років. У боротьбі за свободу у нас загинуло сотні тисяч людей. Їхні діти залишилися сиротами, матері досі оплакують синів. Десятки тисяч чеченців за свої погляди перебувають у в’язницях. Ми, як і ви, хочемо бути вільними”.

Член Президії політради “Нашої України”, голова молодіжного крила Ольга Бігус сказала, що вперше прийшла до Шевченка з розпачем — адже на 23-му році незалежності ми зіткнулися з такою бідною, що доводиться захищати суверенітет і цілісність держави. “Мені прикро й боляче, що замість того, щоб на весь світ у ювілейний рік прославляти Тараса Григоровича, ми оплакуємо хлопців, які віддали своє життя за

те, щоб ми змінювали Україну, щоб піднялися і в своїй силі, і в своїй єдності, про що мріяв наш Кобзар. Я хочу, щоб на нашій найпрекраснішій землі був спокій і мир. Молоде покоління готове присвятити життя, щоб побудувати Україну Шевченкової та нашої з вами мрії”.

Колишній політв’язень Василь Овсієнко нагадав події, пов’язані з днем перепоховання Шевченка, коли відзначати цю дату забороняли. “Пригадую, 1967 року тут було чи не найвельодніше зібрання. Почали хапати людей, запихати у воронки. Тоді Микола Плахотнюк (нині директор Музею шістдесятництва) закликав іти до ЦК КПУ. Близько 600 осіб рушило туди, їх дорогою обливали водою з по-

жежних машин, перешкоджали ході, але вони дійшли й домоглися, що затриманих випустили. А 1972 року тут усе було оточено воронками, не можна було навіть підступитися.

Коли мене заарештували, я почав вивчати Тараса Шевченка ґрунтовно (раніше знайомився з його творчістю за університетською програмою). Тепер кілька годин можу цитувати Шевченка з пам’яті. Закликаю вас до цього”.

Праправнучки Тараса Шевченка по сестрі Катерині Любов та Олена Майбороди, музикант, доцент Володимир Ярошенко, поет Григорій Булах виконали твори, присвячені Шевченкові.

“Із словом Шевченка ми завжди перемагаємо”, — підсумував Микола Нестерчук.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надано театром

Володимир Завальнюк — лауреат 14 міжнародних фестивалів. Його постановки створені за класичними творами (“Приборкання норовливої”, “Гамлет”, “Маленький принц”, “Соломея” “Жанна д’Арк. Дисконт”). Усі вони мають сучасне спрямування. Однак найсучаснішою є нова режисерська робота.

Містерія “Великий льох” —

Такого Шевченка в школі не вивчають

Україна перебуває на шляху побудови нової держави за “новим і праведним законом”. Але цей шлях непростий. Саме сьогодні потрібна підтримка наших великих предків, їхня столітня віра й радикальна думка. А ґрунтовне, різнобічне вивчення творчості Тараса Шевченка через різноманітні мистецькі форми й інтерпретації допоможе закріпити досягнуті зміни у суспільній свідомості, що відбулися за останні кілька місяців. Надихнути тих, хто відчув себе людиною та продовжує перероджуватися — саме така мета вистави “Великий льох”, яку презентував Театр Володимира Завальнюка “Перетворення”.

актуальна, новаторська поема Великого Кобзаря, в яку він уклав глибокий національно-політичний і містичний смисл. Це гостра сатира на політику царської Росії, викриття злочинів, скоєних царським самодержавством проти України. Поет засуджує зажерливість і здирицтво царських чиновників, зневажає лжепатріотів та їхню бездіяльність у справі духовного виховання нації.

Такого Шевченка в школі не вивчають! Наймовірніше пророче проникнення поета в минуле, сучасне та майбутнє. Здається, що

всі сили космічного зла зійшлися, аби знищити Україну, — але в тому, що так склалося, є провина й самих українців різних поколінь... Та бій на барикадах історії триває, і в цьому бою Україна, здавалося б, упосліджена, пригнічена і майже знищена — виявляється незнищеною. І таємниці цього дива жодним загарбником не розгадати”, — розповів режисер-постановник.

Незвичайна поема Тараса Шевченка “Великий льох” зацікавила Володимира Завальнюка понад два роки тому. Проте потрібен був час, аби досягнути глибини змісту твору, визначити шляхи його сценічного прочитання.

Робота над постановкою почалася ще восени. А коли режисер та актори заглиблювалися у зміст геніальних Шевченкових пророцтв, то вони почали здійснюватися на їхніх очах. Адже всі події останніх місяців від перших виступів студентів до протистояння з Росією можна побачити у “Великому льоху”.

На сцені лише три актори — Ганна Яремчук, Кирило Булкін та Олена Мотовилова, вони уособлюють Україну та Росію позаминого століття, що спроектовані на XXI століття. Досягнення вистави: вдале художньо-технічне оформлення сцени, музичне оформлення спектаклю, костюми та слово Шевченка, ще й на

таку гостру, болючу тему, як давні й складні відносини України та Росії.

Смілива режисерська задумка — показати Україну вічною жертвою, зґвалтованою Росією та вагітною байстрам. Можна по-різному ставитись до незвичного трактування нашої історії. Однак такий погляд на минувшину і сучасність мало кого залишить байдужим.

Виставу поставили у формі суду. З одного боку це ніби пародія на низькопробні шоу, що заповнили українське телебачення. А з іншого — режисер підводить глядачів до запитання: “А судді хто? Хто Вам дав моральне право судити Україну”? Судді ж нагадують чорне вороння. У кінці добро наче перемагає зло. Але останнє пристосовується до нових обставин. Отож боротьба триває.

“Це більше ніж вистава, це наша позиція і наша барикада. Хочемо, щоб вона жила і працювала на Україну”, — підкреслив актор Кирило Булкін.

“До деяких ідей, викладених у проєктах, варто дослухатися й відповідним державним службам”.

Світ рятує мораль

Уже вчетверте Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі провела Всеукраїнський конкурс “Моральний вчинок”, на який учні шкіл, гімназій, профтехучилищ, студенти ВНЗ представили свої проєкти. Традиційно співорганізатором конкурсу був Інститут інноваційних технологій Міносвіти й науки, а цього разу вперше — і Національний університет ім. Б. Грінченка, в актовому залі якого й відбулася урочиста церемонія підбиття підсумків і нагородження лауреатів. Серед партнерів конкурсу було чимало установ і організацій, зокрема й ВУТ “Просвіта”.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Відкриваючи церемонію, голова Національної комісії, відомий правник, доктор наук, професор Василь Костицький наголосив на масовості цьогорічного конкурсу. Якщо на попередній представили 2 тисячі робіт, то на цей понад 5 тисяч. Враховуючи, що більшість проєктів були колективними, кількість учасників конкурсу сягнула близько 20 тисяч, чимало робіт надійшло з Донецької, Луганської областей, були й з Автономної Республіки Крим.

Тепле слово учасникам конкурсу сказав перший президент України Леонід Кравчук, який узяв участь у нагородженні лауреатів: “Моральність починається з сім’ї, з батьків, із родинного виховання. І дуже приємно, що сьогодні нагороджуємо саме юних українців”.

Вразила тематика проєктів. Умовно їх можна поділити на кілька категорій: просвітницькі, соціальні, екологічні. Виконавці проєктів бралися за досить серйозні суспільні проблеми і пропонували цікаві підходи до їхнього вирішення. Мабуть, до деяких ідей, викладених у проєктах, варто дослухатися й відповідним державним службам, інституціям.

Назвемо переможців.

I категорія: учні 1–4 класів: екологічний проєкт “Сміття

ускладнює життя”, Ніжинська загальноосвітня школа № 15 Чернігівської області, учні 3–Б класу. Діти разом із учителями представили свій погляд на впорядкування рідного старовинного міста і працювали над його благоустроєм.

II категорія: учні 5–8 класів: екологічні проєкти “Збережемо життя первоцвітам” та “Екологічні проблеми річки Південний Буг”, Первомайська станція юних натуралістів Миколаївської області.

III категорія: учні 9–11 класів: соціальний проєкт “Діти Сонця”, Житомирська загальноосвітня школа № 17.

IV категорія: учні ПТУ, коледжів: екологічний проєкт “Я люблю рідний край, він мені не байдужий”, професійно-технічне училище № 32 м. Бобринець Кіровоградської області.

V категорія: студенти ВНЗ: соціальний проєкт “Моральний вчинок — це вибір життя”, Лебединське медичне училище ім. М. Сітенка Сумської області.

VI категорія: різновікові проєкти: соціальний проєкт “Ріка любові”, Криворізька спеціалізована школа I–III ст. № 71 Дніпропетровської області.

Цьогоріч уперше в конкурсі була номінація “Відеосюже-

ти”. Переможцем визнано роботу “Свідома молодь — активна молодь”, Долинська спеціалізована школа-інтернат Івано-Франківської області.

У категорії “Спеціальна відзнака” першість виборов культурологічний проєкт “Зроблю!” — сьогодні сахайся слова. “Зробив!” — отсе потужних мова! (Б. Грінченко), який виконали студенти Національного університету ім. Б. Грінченка.

Теми проєктів різноманітні. **Екологічні проєкти:** “Зелений десант”, “Зупиніть мене — останній є шанс”, “Весняночка йде, пташок із вирію веде!”, **культурологічні:** “Життя — мов вишиття”, “Перлини родинних скарбниць”, “Моя маленька батьківщина — село Крута Слобода”, “Подаруй дитині вишиванку”; **соціальні:** “Дорогою духовності”, “Відкрий серце добру!”, “Дружна родина — міцна держава”, “Не будь байдужим”, “Користуйтеся мобільним зв’язком без фанатизму. Бережіть здоров’я!”

Крим — із Україною. Це засвідчила й участь у конкурсі кримчан. Зокрема був представлений культурологічний проєкт кримських татар “Глоток чистого воздуха”, Нижньогірська загальноосвітня школа I–III ст. № 2 Нижньогірської районної ради Автономної Республіки Крим (виконавець проєкту — Бекір Аблаєв, учень 9 класу, керівник проєкту — Мустафа Іслямович Аріфов, керівник Творчого об’єднання юних журналістів “Родник” Нижньогірського центру дитячої та юнацької творчості).

Під час церемонії нагородження лауреатів звучали розповіді про їхні добрі справи в царині духовності, допомоги людям, боротьби за чистоту довкілля, благоустрій рідного міста чи села. І все це робиться широко, з душею, на основі високої моральності, яку не схитнули жодні перипетії сьогодення.

...Одна з лауреаток конкурсу, маленька дівчинка, здавалося б, не зробила якогось великого подвигу: підбрала у своєму міському дворі побитого бездомного пса, вилікувала його, тепер цей песик — улюбленець дівчини всього двору.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2014

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617

на 1 місяць 10 грн на півроку 57 грн 15 коп.
на 3 місяці 29 грн 40 коп. на рік 113 грн 10 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики

Петро АНТОНЕНКО

279-49-47

Відділ просвітницької роботи

Надія КИР’ЯН

270-55-57

Відділ культури

Микола ЦИМБАЛЮК

279-49-47

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

278-63-69

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

278-63-69

Черговий редактор

Надія КИР’ЯН

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Загальний наклад у травні — 14 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

